

УДАРНІК

ММ-294
5

№ 11

СЫКТЫВКАР—1937

ОТДЕЛ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

У Д А Р Ы І К

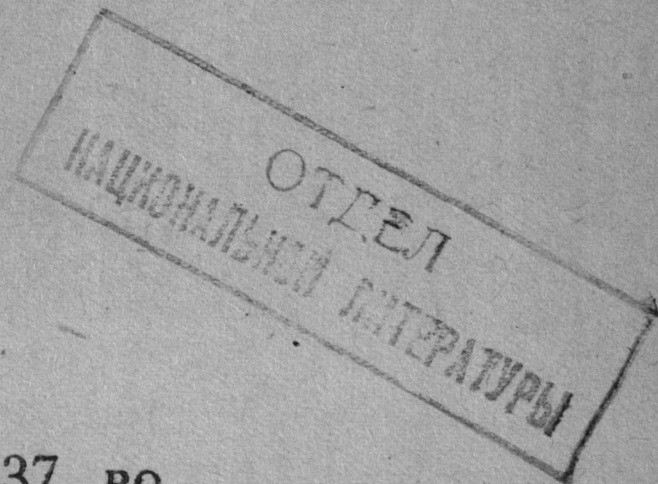
ИИ 29-1
5

ХУДОЖЕСТВОА СОВЕТСКОЈ ЛІТЕРАТУРА
КОМИЖУРНАЛ

ЛЕЗО СОВЕТСКОЈ
ПИСАТЕЛЈАС СОЈУЗЛОН
КОМИ ПРАВЛЕНІЈЕ

11 №

Нојабр 1937 во

У Д А Р Н И К

КОМИ ЛИТЕРАТУРНЫЙ ЖУРНАЛ
ОРГАН КОМИ ПРАВЛЕНИЯ ССП

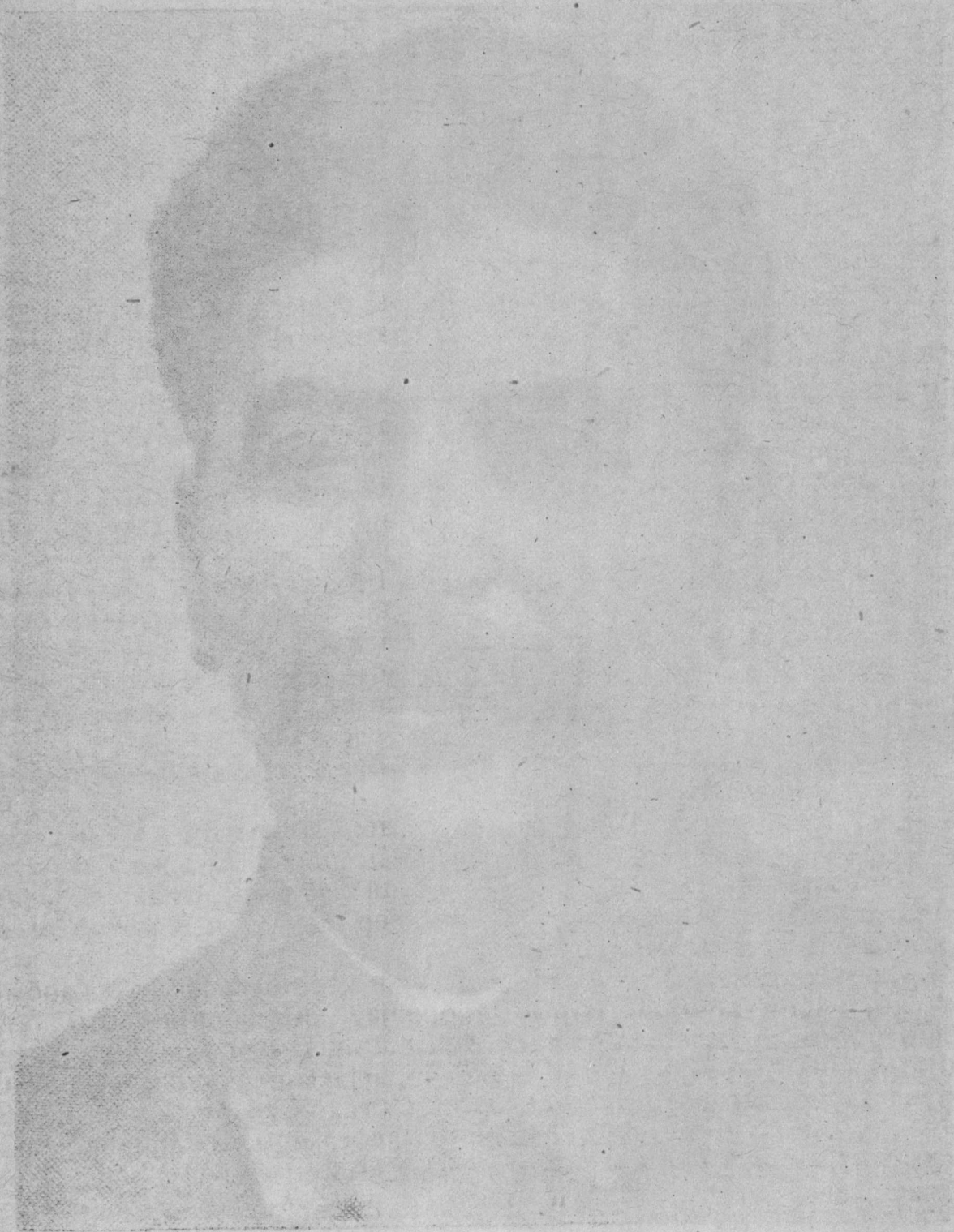
№ 11

НОЯБРЬ 1937 ГОД

СӨВЕТСҚӨЈ КУЛЬТУРА— НАРОДЖАСЛӨН КУЛЬТУРА

20 во колі сіјө кадсаң, кор мијан великөј рөџинаса рабочөј класс, Ленин—Сталин партија журнуөдөмөн, фронт вывса салдатјас да страна пастаыс ужалыс крестана уна мильона армия отсөгөн, орөдис ассыс чепјассө, свергнүтис помещикјаслыс да капиталистјаслыс власт, веккөдис ассыс јон вынсө да паскөдис ассыс орлиннөј бордјассө.

1917-өд вога нојабр 7-өд лунө мир торјалис кык пелө. Сіјө кадсаң му шарлөн квајтөд јукөныс мынтөдчис експлоатація гыж улыс, ускөдис муөс вөрөн мысгөдыс капитализмлыс фікмөм эверөс, шедөдис збыл свобода, вылмөдис странаөс, завојутис шуда олөм да тајөн востис выл эпоха,—мирөвөј революція эпоха заводитчөм.

Кыз во чөжса упорнөј тышын СССР-са рабочөјјас да крестана большевикјас партија веккөдлөм улын стрөитисны социалистическөј общество да 1936-өд воын народјаслөн великөј вожд Іосиф Виссарионович Сталин вермис-нин шуны: „Мијан Сөветскөј общество шедөдис сіјөс, мыј сіјө социализмсө кызвыннас пөртис-нин олөмө, лөсөдис социалистическөј стрөј“.

Социализм абу-нын ылыса мечта, коді овліс важ кадса медбур јөзјас журын, а збылтор, реалност.

Мирөвөј капитализм кыпөдис бешеннөј, вөвлытөм кос медвоzza социалистическөј государствоы паныд. Сы вөсна 20 вога став исторіаыс, вооружоннөј восстаніе победитан лунсаң, мијан странаын тырөма победнөја быдыс социализм лагер да кулыс капитализм лагер костын личкерлытөм тышөн.

Ленин—Сталин партија веккөдлөм улын героическөја тышкасөмөн Сөветскөј народ шедөдис гырыс победајас. Сіјө дорјис ассыс пре-краснөј рөџинасө империалистическөј хищникјас вооруженнөј интервенціяыс, белөј армияыс, быд пөлөс врагјасыс, жугөдис троцкистско-бухаринскөј нечист, фашизмлыс троцкистско-бухаринскөј да буржуазно-националистическөј презреннөј агентјасөс, германо-јапонскөј шпионјаслыс најмитјасөс, но налөнко ласјасыс колыны-на і сөветскөј народ жугөдас ставсө, коді көсјө мырдчыны народлыс ыжыд победајассө.

Төдтөмөз вежсис мијан страна. Быдысны выл заводјас да фабрикајас, сталинскөј замечательнөј кык пјатилеткалөн славаыс да гордостыс. Быдысны выл карјас, кодјасын овныс нымкоф. Колхознөј мујас сетөны азывтөм урожајјас, кодөн демонстрирујтөны вынсө колхознөј стрөјлыс.

Енергіаыс, выл олөмлаң өти стремленіеөн өтувтөм мильонјас-

лөн вежіс мијан страналыс серпассё, корысалыс, бөрбколём, аграрнёј Россіјаёс пёртіс социализмлөн мошнёј да воґынмуныс индустриалнёј ґержаваё. Тајё творческёј енерґијаыс вајіс колхознёј стројлыс тыр победа да петкёдіс крестанствоёс зажіточнёј олём паскыд туж вылё.

Быдмісны социалистическёј обществоса выл јёз—медса тёдчана ітогыс колан великёј кыз волён, ужлыс героическёј образецас сетыс јёз, мир вылмёдан блешташшёј подвиг вёчысјас.

Мездём народ лёсёдіс выл, вёвлытём культура, коді лоіс ужалыс став человечестволы светочён. Сёветскёј власт вајіс мир да братство мијан странаёс населајтыс став народностјас костын. Вежіс економическёј да культурнёј облыкыс националнёј республикајаслөн да областјаслөн.

Ленинско-сталинскёј националнёј політика вајёдіс народјаслыс культура, националнёј формаа, социалистическёј пышкёса культура, вёвлытёма зорізалёмё. Література, наука, іскусство озырмісны важён увтыртём народјас пёвсыс петём дасјас да сојас выл талантјас да дарованіејас нимјасён. Артістјасёс, поетјасёс, художникјасёс тёдё, радејтё да візё СССР-са народјаслөн семја.

Став тајё великёј завојеваніејасыс гіжёма Сталинскёј Конституціјаё, мірын медса демократическёј Конституціјаё, код куза, социалистическёј эпохаын, социализм победајасён нимкодаган лунјасё, уна мільіона сёветскёј народ, олёмё пёртё ассыс, Сёветскёј республикаса гражданилыс великёј правојасё,—мірын медса демократическёј избірательнёј зақон подув вылын бёрјё аслас страналыс Верховнёј орган.

Ставыс мортлы! Ставыс мијан бессмертнёј великёј народ ним кузал—тащём основнёј законыс сёветскёј олёмлөн. Страналён став индустриалнёј выныс, социалистическёј мујаслөн став ізобиліеыс, гражданилён да мортлён став правојасыс, наукалён, культуралён, іскусстволён полноценнёј став правдаыс, став выл ғыланкывјасыс, олёмлөн став јаркёј зоріјасыс,—ставыс народлы служба вылё, ставыс социализм странаса скромнёј да великёј труженніклы шудаа да гажаа олём вылё! Со мыјла сёветскёј народ став выннас дорјё ассыс великёј достіженіејасёс. І абу сещём выныс, коді ескё верміс мырдёфыны сылыс кёт вершёк завојутёмсё, некор да некод оз вермы мырдёфыны народлыс тајё завојеваніејасёс.

* * *

*

Октябрскёј социалистическёј революціјасаң пукёё культураын выл эпоха.

Буржуазіја шуліс, мыј пролетаріат—культуралён враг. Кыз во, коді колі революціјасаң, петкёділіс, кущём најт клеветаён вёліны тајё кывјасыс.

Октябрскёј революціја медвозға лунјассаң, социалистическёј культуралы лоі став условіејасыс паскыда зорзалём да быдём вылё.

Социализм лёсёдё выл социалистическёј культура, выл література, іскусство, коді ем пролетаріатлөн классёвёј тышын ідеологическёј оружіе, ужалысјас паскыд массаёс, кызі коммунистическёј общество строітысјасёс воспитаніе средство.

Революціја војасё быдміс література, коді гумлаліс ассыс пышкёсёс социализм строітельствоыс.

Абу-нын буржуазној обществоон јозос увтыртѡмјаслѡн да нарті-тѡмјаслѡн мїр, а вылјаслѡн, ѡткоѡ правајаслѡн, шудајаслѡн, герої-ческѡј фелѡјас вѡчысјаслѡн мїр—тащѡм мїрыс сѡветскѡј література-лѡн да татыс петѡ мїчлуныс соціалістїческѡј література пыщкѡслѡн.

Сѡветскѡј література аслас прїрода куѡа—народној література. Народ—сылѡн творец, сылѡн судѡа. І классїческѡј роч література-лѡн велїкѡј драмаыс вѡліс сын, мыј писателјас ошщушцајтїсны шуш-тѡм ѡткалун да массалыс безответност, сы вѡсна мыј культура секї ез вѡв доступној народној массалы. Унаыс писателјас гїжлісны: „Кымыныс-кѡ аслам куѡ нем чѡжѡн, ме чуксаслї: кѡні те, роч лыд-фысыс? Шыас!...“ (Салтыков-Щедрїн).

Культура ныр вѡлі јїтчѡ народкѡд, а оз експлоататорјаскѡд. Ис-кусство—мед матын пролетарїатлы сы вѡсна, мыј пролетарїат коса-сѡ збыл мїча олѡм вѡсна, соціалїзм вѡсна, сещѡм общество вѡсна, кѡні абу классјас да експлоатацїја. Сы вѡсна важ культураса мед-бур јѡзыс, кыз Ромен Роллан, воїсны соціалїзм берѡѡ. Најѡ аѡѡны, мыј ловѡѡѡ, кыпѡѡѡ олѡмсѡ, вајѡ культурасѡ—соціалїзм.

Мед їндыны, кызї важ Россїјалѡн правїтелјас „тѡждыслїсны“ куль-тура вѡсна, поѡѡ каѡтыштны Ломоносовѡс. Сылы, кодї петкѡдлїс, кушѡм гырыс талантјас емѡс јѡз пыщкын, кодлѡн вежѡрыс панїс ассыс кадсѡ со војасѡн,—сылы ез-нын ескѡн правїтельство сетлы ѡтсѡг научној ужас, а мѡдарѡ—падмѡдлїс. Сылы лолї уна вын вош-тыны мед гажѡдны одајасѡн најѡс, кодјас нїмтѡны вѡлі аснысѡ „вышѡј светѡн“, кодјасѡс колѡ вѡлі нїмтыны чернѡн, кыз нїмтїс бѡрынжык Пушкин.

Воѡѡ роч література јылыс поѡѡ шуны Герцен кывјасѡн, мыј сїјѡ—каторгалѡн регїстр. Раѡїшщевѡс воштїсны сетчѡѡ, мыј сїјѡ асѡѡ вїїс. Вїїсны Пушкинѡс, Лермонтовѡс, ѡшѡѡїсны Рылејевѡс. Шев-ченкоѡс—поетѡс да живописецѡс—цар ез лѡѡ гїжны да рїсунтны. Го-голь воїс јѡјмѡмѡѡ, сотїс ассыс „Мертвые души“. Вїїсны ссылкаын Салтыков-Щедрїнѡс. Чернышевскїјѡс быдногѡн нартітїсны—суд-јасѡн, ссылкајасѡн, каторгаѡн, „гражданскѡј каѡнѡн“. Царскѡј пра-вїтельство травїтїс Гор'кїјѡс. Тащѡм русскѡј літературалѡн ужасној їсторїјаыс, буржуазїја власт дырїї, тащѡм-жѡ ѡні судѡаыс западно-їевропїскѡј писателјаслѡн, кодјас нуѡѡѡны гырыс тыш буржуазїјакѡд.

Мїјан Сѡветскѡј Сојузын культура луныс-лун јонмѡ, ѡрѡзалѡ тыр вынѡн. Уна средство вїѡѡ Сѡветскѡј правїтельство научној уж вылѡ. Мїјан емѡс сещѡм гырыс їсследовательскѡј їнстїтутјас, кызї Акаде-мїја Науклѡн, кодјас вермасны лоны сѡмын сещѡм јон, могучѡј стра-наын, кыз Сѡветскѡј Сојуз.

Конкурсјас вылын медвоѡѡа прїзјасѡ бостѡны сѡветскѡј скри-пачјас, піанїстјас, артїстјас.

Уна дас пѡлѡс кыв вылын мїјан јѡз лыдѡѡны Гомерѡс, Пушкинѡс, Гогольѡс, Гејнѡс, Гетеѡс, Балзакѡс, Толстојѡс, Чеховѡс, Шевченко-ѡс, Руставелїѡс, Гјугоѡс.

Верховној Сѡветѡ народ, аслас вождїјаскѡд ѡтщѡщ, ыстѡ акаѡе-мїк Комаровѡс, писател Алексїеј Толстојѡс, артїст Москвїнѡс. Тајѡ леткѡдлѡ, кушѡма ужалыс јѡз тѡждысѡ культура вѡсна, раѡејтѡ нау-ка да їскусство бердын ужалысјасѡс.

А буржуазїја ѡні оз-нын вермы нїнѡмѡн озырмѡдны культура, сїјѡ полѡ культураыс. Фашистскѡј варварјас жугѡдлїсны Муѡеј Прадо, кѡні вѡліны некѡр кувтѡм творенїејас Веласкеслѡн, Феціанлѡн. Фашистјас

вотлалісны ас муыс учонѳјасѳс, писателјасѳс, сотісны налыс гіжѳдјасѳс.

Фашизм—со коді враг культуралѳн. Буржуазнѳј націоналістјас шулісны колѳ-пѳ ориентірујтчыны рытыввылѳ, а оз Москва вылѳ. Народлѳн врагјас кѳсјісны торјѳдны роч культураыс братскѳј літѳратура. Ез вермыны најѳ пѳрјавны јѳзѳс. Народнѳј масса ез веж сѳветскѳј культура рытыввывса фашистскѳј варварство вылѳ, а паніс чорыд, мірітчытѳм ког ташѳм „теоріја“ новлѳдлысјаскѳд, фашистскѳј агентјаскѳд.

Царскѳј Россіја вѳлі народјаслы турмаѳн. Уна посні націоналістјас, кызі і комі јѳз, револуціјаѳз вѳлі обречѳнѳс бырѳм вылѳ. Руссифікаторскѳј політіка нуѳдѳмѳн царскѳј самѳдѳржавіје зіліс ізкуд улын вічны націоналістјаслыс культураѳ піскѳдчѳмсѳ, медым кокніджык вѳлі експлоатірујтны неграмотнѳј, релігіја јадѳн пагѳдѳм јѳзѳс. Сіз, ѳніја Комі АССР терріторіја вылын револуціјаѳз вѳлі 80 % дорыс унжык неграмотнѳј. А кодјас-жѳ вѳліны сіјѳ шудајасыс, кодјас вермылісны сек велѳдчыны? сѳерт ез ужалыс јѳзлѳн, а експлоататорјаслѳн чѳлаѳ.

Велікѳј Октябрскѳј соціалістическѳј револуціја кыпѳдіс СССР-са народјасѳс, сетіс налы поѳанлун развівајтны націоналінѳј формаа, соціалістическѳј пыщкѳса культура. Бѳрѳ колѳм, увтыртѳм націоналінѳј окраінајас кыз воѳн пѳрісны зѳрізалан областјасѳ да республікајасѳ, вынјѳра соціалістическѳј промышленностѳн да коллектївізірујтѳм візму овмѳсѳн. Вѳвлытѳма јѳна кыптїс да пышнѳја зѳрізалѳтајѳ кыз во чѳжѳн мїјан націоналінѳј формаа, соціалістическѳј пыщкѳса культура.

Важѳн-кѳ комі кывјѳн ез леzдыны горнітны школајасын ні царскѳј бјурократическѳј канцеларіјајасын, Октябрскѳј соціалістическѳј револуціја бѳрын комі ужылыс јѳз, кызі і мукѳд націоналістса ужалыс јѳз, кутісны велѳдчыны школајасын ас кыв вылын, ас кыв вылын кутісны леzны кніга-газетјас, развівајтны націоналінѳј іскусство, літѳратура.

Ыжыд вермѳмјас шѳдѳдѳма комі ужалыс јѳзѳн печѳт фронт вылын кыз во чѳжѳн. Тані збылыс вѳчѳма гігантскѳј восков, кызі і став Сѳветскѳј Сојузын. Сіз, 1920-ѳд воын-кѳ вѳлі печѳтатајтѳма комі кыв вылын сѳмын 7 кніга, лібѳ 12 печ. ліст, 1936-ѳд воын леzѳма-нын 120 кніга, 478 печ. ліст. Быдмѳмыс уна дас пѳв. Но быдмѳмыс не сѳмын лыд боксањ, но і качество да соѳержаніје боксањ.

Октябрскѳј револуціјаѳз комі кыв вылын ез вѳв ніѳті газет. ѳні мїјан петѳны республіканскѳј газетјас: кык—комі кыв вылын, ѳті—роч кыв вылын. Таыс кынзі быд рајѳн леzѳ ассыс рајѳннѳј газет. Петѳ республіканскѳј літѳратурно-художественнѳј журнал.

Сіз-жѳ быдмѳ да развівајтчѳ мїјан націоналінѳј іскусство, театр, кѳні ужалѳны том кадрјас. Комі націоналінѳј театр сцена вылын муноны Мольѳерлѳн, Гор'кілѳн, Пушкінлѳн драматическѳј произвѳденіје-јас комі і роч кыв вылын.

Содісны клубјас, бібліѳтекајас. ѳні кежлѳ лыддысѳсѳ 199 клуб да лыддысан керка, 86 кіноустановка, 38 бібліѳтека. Кызі најѳ содѳны, тыдалѳ сыс, мыј 1928 воѳ-на клубјас да лыддысан керкајас вѳліны сѳмын 101, бібліѳтекајас—5, кіноустановкајас—12.

Велікѳј Октябрскѳј револуціјалы 20 во тыріг кежлѳ Комі АССР-ын, кызі і став рѳѳіна пагѳта, лѳсѳдѳма всеѳбшцѳј началнѳј обученіје. 1913 воын ѳніја Комі АССР терріторіја вылын вѳлі ставыс 309 началнѳј школа, кѳні велѳдчылісны 11.460 чѳлаѳ; 1937 воын мї-

жав ем 344 начальнӧй да 93 неполнӧй да полнӧй среднӧй школајас, кӧнӧ велӧдчӧны 59960 велӧдчыс.

Народнӧй образованіе вылӧ став ассигнованіеыс 1914 воын вӧлі 347 сурс шайт, а ӧні, 1937 воын ассигнуйтчӧ 25.904 сурс шайт. Сӧдбмыс 75 пӧв.

20 во сајын ӧніја Коми АССР терри́торија вылын ез вӧвны высшӧй учебнӧй заведе́ніејас. Ужалыс јӧзлы высшӧй учебнӧй заведе́ніејасӧ тујыс вӧлі тупкӧма.

Великӧй Октабрскӧй социалистическӧй революцијалы 20 во тыриг кежлӧ Коми АССР-ын, кызи і став мијан рӧфина пастаын, чужисны уна выл школајас. Ем педагогическӧй, учительскӧй да научно-исследовательскӧй институтјас, горнӧй, строителнӧй, леснӧй, сельскохо́зайственнӧй да уна мукӧд техникумјас, рабфакјас. Најӧ гӧтӧвитӧны знаніејасӧн вооружитчӧм, социалистическӧй рӧфиналыс вернӧй пијанӧс, коммунистическӧй общество строитысјасӧс. Ставсӧ тајӧ обеспечитис большевикјаслӧн партијаӧн мудрӧја нуӧдан Ленинско-Сталинскӧй националнӧй политика. Буржуазнӧй националистјас, партијалӧн да народлӧн презреннӧй врагјас, фашизмлӧн агентјас дыр кад вредитисны идеологическӧй фронт вылын. Ӑні налы чорыда кучкӧма. Мијан возын сулалӧ мог регыдја кадӧн бырӧдны најӧ вредительстволыс последствіејассӧ, нещкыны став вужјассӧ, ердӧдны да вужнас бертны народ врагјаслыс став агентјассӧ, кодјас коліны-на да зѣбсасӧмӧн воӧ нуӧдӧны гуса вредительскӧй уж.

Мијан мог котыртны газетјас гӧгӧр, литературно-художественнӧй журнал гӧгӧр выл вынјас, Ленин—Сталин делӧлы помӧз преданнӧй кадрјас.

Большеви́змӧн овладејтӧм, революционнӧй суслун кыпӧдӧм, самокритика—тащӧм воӧ кыптан условіејасыс советскӧй литературалӧн.

РАЗВЕДКА БӨРЫН

(*Blom*)

Парма—паскыд сывбордја гырыс зор козјас. Налон шевгөдчөм увјасныс воча вооны мөда-мөдныскөд да саядөны ывлајугөрсө. Лыс лапјас вылө ошјөм лым јокмылјас виччысөны ыжыд војтөлөс, кодї быд пуркнїтөмыс нуклөдлө коз јывјасөс, вөрзөдлө вуждїнөзыс да тракөдө увјасөс, кїстө тукта. Јаг—гулыд. Шочїник, гырыс, щөщыд пушкыра шлапта пожөмјас тоңвїзөны јаг вылыи мөда-мөдсыс торјалөмөн. Вел ылыс позө аззыны пожөмјас костөд. Јегыр—поснїдїк ојөстөм вөра. Јегырвыв пожөмјас, козјас, нывјас — лолөдөс, увтөм бокаөс. Ёур зїк куш коф. Сенї абу нїөтї прамөј пу. Пондылөмаөс рөсвїтчыны понөлјас да космомаөс косттї.

Ташөм вөрјас пыр муисны лызөн кык морт. Öтыс, ар комына мужїк, жеңыдїк когаслөм ежөда паса, чөрөса, сукман гача да бала ку шапкаа. Чужөмыс топалөма да тошгалөма сөд тошөн. Кїнаулас куз піла топөдөма, а тасма костас сужөма чер. Мөдыс, ар кызвїта, нывбаба. Сїјө пїзөсөзыс кымын сукмана, көв вөна, лөз кубөвөј шушуна, жеңыдїк гөлөна, дөмасөс тунїа, тунї гөлөн вывтыс тыдыштө сера чувкї із, сера шалла. Пеллом вылас паскыд лопта зыр.

Воисны пес туж вылө. Тужсаң шаг кыз саяө сувтїсны, рачасїсны да леччїсны лызјас вылыс. Тувгїсны лызнысө понөл улө да кыщовтыштөмөн петїсны туж вылө. Тујыс вөлгја, усөма чуңвомлөс судта кымын кїжа коф лым да сы бөрын некод-нїн абу ветлөма, буракө вөлајас оз-нїн кыскасны тужөдыс.

Мужїк да нывбаба здук мында сулалїсны чөв лантөмөн, некоднаныс ез көсјыны торкны вөрлыс лөңлунсө.

— Абу зев бур фелөыс,—шыасїс мужїк сулыштөм бөрын.

— Вөлгјалөма-тај тујыс...—вочавїзїс нывбаба да вїзөдлїс сы вылө.

Бара лантїсны. Не-кө ескө ыжыд могныс, гашкө, најө бөр бергөдчїсны лызнїча помө, сувтїсны лыз вылө да шлївгїсны локтаи тужөдыс бөр, но налы бергөдчыны оз поз. Ез весшөрө локны комын кїлометра сөд вөр пыр. Сїктөз ветлыны колө быт.

— Мунам алї мы, домна?—јуалїс мужїкыс.

Тажө јуалөмыс вөрзөдыштїс нывбабаөс. Сїјө кокувсаңыс да јур-вылөзыс мерајтїс сїннас мужїкөс, бытө-кө төдмалїс сылыс вынсө, сујыштїс чышјан улас щөщөдөм јургї пратсө да вочавїзїс:

— Бергөдчыны, Грїша, ог кутө.

— Ме сїз-жө чајта.

Мөдөдчїсны. Вослалїсны гырыса, жөмдавтөг, кор сурө вїзөд-

дывлісны бокјасѡ. Туј бокса, муѡз ѡшјѡм лапта, лымјѡн кышсѡм понѡлјас нінѡм ез вѡставны бурѡс нѡ локѡс. Најѡ сулалісны чѡла да сѡјѡн нѡшта-нын шуштѡмтисны вѡрсѡ. Весшѡрѡ мунысјас вѡччысисны воыс туј бѡр вылмѡм, туј пыр вѡлі ѡткоѡ вѡлгја.

— ѡмна, танѡ неладнѡ. Бандѡтјасыѡ тыдалѡ і пес вајалѡмгыс дугѡѡѡмаѡс крестанатѡ.

„Гашкѡ і застава туј помас сулалѡ да воѡг мозным шапкасны мѡјанѡс“,— мѡвпыштѡс нывбаба. Сѡјѡ бура дыр ез вермы вочавѡцны Грѡшалы. Кузаѡн мынтѡѡчѡс тајѡ лок мѡвпыс да шуѡс:

— Оз сы вѡсна, Грѡша. Ме чајта вѡвјаснысѡ белѡјјасыѡ мобѡлі-зуйтисны да оз сетны пескысла ветлыны. Кѡн-кѡ ѡежурѡтѡны лун і вој доѡѡа вѡвјасѡн.

— Вермас лоны, но, век-жѡ, мѡјанлы колѡ вѡччысѡмѡн петны сѡктас.

— Ме думыс, сѡз-жѡ, но колѡ збојжыка. Полѡг тырја-кѡ кутан локны пыр і казаласны, а колѡ сѡзі, мед ез уѡѡтны думыштныс, коѡјас і локтисны.

Та бѡрын некоднаныс кыв ез сетлыны. ѡмна малыштѡс пѡщѡрсѡ кѡнѡ цѡк вѡн улас, морѡс бердас топѡѡѡма вѡлі квајт зараѡа ічѡт лыјан. „Ешанѡкѡннаѡ-кѡ паныѡѡасны, поѡас воцсасны. ѡас мортѡѡ еща вылѡ вермам ускѡѡны, а то і унжык“.

Рытја рѡмыѡ пыр тыѡѡѡтѡс ічѡѡтѡк керка, а сесса мѡѡ, којмѡѡ. Воѡсны сѡктѡ. Поѡа тујјас вылмисны, чорцисны.

„ѡнѡ оз-нын кутны, воѡм-кѡ ветлѡмінѡ“,— мѡвпыштѡс мужѡк да нѡшта соѡтѡс восковјассѡ. Ез колччы сыыс і нывбаба. Најѡ мунисны тѡѡса морт орѡѡ. Паныѡѡас куз паскѡма морт. Сѡјѡ туј бокѡ ке-жыштѡмѡн сувтѡс, а кор мунысјас воѡсны сы вестѡ сѡнсѡ сащкѡс на вылѡ, бытѡѡ-кѡ прѡјмѡтны кѡсѡс вѡѡѡдласнас на пыщкѡ, но рытја пемыдыс ез-нын сет налыс серпасјассѡ кыјны. Локтысјас ез вѡѡѡѡдлыны сы вылѡ, мунисны воцѡ, а сѡјѡ бергѡѡѡчѡмѡн коллѡѡѡс сѡнјаснас, кыт-чѡз ез сајавны пемыѡас. Мыјѡн ылысмисны чеччыштѡс туј вылѡ.

Тајѡ вѡлі сѡктса кулак, Кѡста Опѡн. Сѡјѡ лун і вој ветлѡс керкаыс керкаѡ да шпѡналіс. Сѡктыс унаѡс-нын сѡјѡ пуксѡѡѡліс кыс сарајѡѡ, уна розга кѡр-нын сы куза кывлісны крестана.

Кѡста Опѡн талун волѡс Васка Мѡкулајѡс тѡѡмавыны да пукаліс кык час гѡгѡр, нѡ нѡнѡм ез шедѡѡ Мѡкулајсан. Мѡкулај пѡштѡс ез гарыштлы белѡјјас јылыс, кытчѡз ачыс Кѡста Опѡн ез пан, но і секѡ-на Мѡкулај зев скупа сорнѡтѡс, бытѡѡ-кѡ некущѡм ѡѡлѡ абу сылы наѡз, војнаѡз, сѡмын кывзѡс. Секѡ Кѡста Опѡн локыс понѡс вѡѡны белѡјјасѡс. „Локтисны да іѡѡѡѡѡѡѡѡны крестана вылын, вѡрјуысјасны“, шуалѡс сѡјѡ мед ызјѡѡны Мѡкулајѡс, но і тајѡ ез ѡсав сылы.

Сѡзі і лоѡ мунны Кѡста Опѡнлы Мѡкулајсан нѡнѡм тѡѡмавтѡг, но сѡлѡмыс ез бурмы сылѡн да аслыс шуѡс мѡѡыс пыравны гѡтыр дырјыс.

Туј вылѡ чеччыштѡм бѡрын Кѡста Опѡн вѡтѡс Мѡкулај керка ѡрѡз, кытчѡ і пырѡсны локтысјас мужѡк да баба. Ласкысѡс стѡн берѡѡ да зѡн час кывзысѡс, но керкаын сорнѡтѡсны вывтѡ нацѡн да ез вермы кыјны нѡѡтѡ кыв.

„Но тѡ ме гыж улыс он пыщѡј“,— мѡвпыштѡс сѡјѡ да термасѡмѡн мунѡс белѡјјас штаѡѡ.

Мікулај воысјасѳс прімітіс зев бура. Сіјѳ пырїг мозныс тѳдіс Грїшаѳс, щѳктіс шојччыны, а ачыс петалїс кїлчѳсѳ ігнавын, мед некод ез пыр тѳдлытѳг. Сегга кутїс корсны налы ужнајтны, бытѳѳкѳ дыр-нын вїччысѳма најѳс дастѳм сојанѳн да колѳ ѳдјѳжык вердны. Гѳтырыс сылѳн ез вѳв гортас. Сіјѳс мѳдѳдѳмаѳс грузла мї јѳзла да Мікулај кѳѳајкаалїс ачыс, а пыс уѳїс-нын гѳбѳч вылас. Сојан тагтї-јасѳѳ ез вајав пызан вылѳ, кыѳ пыр овывлѳ, а лѳсѳдіс сунлабїчѳ, мед ез аѳзыны бї југѳрвоѳыс уна вужѳрјас да мед ез каѳавны гуса јѳзѳс.

Воысјас, гортын моз, пѳрччысїсны да унаыс щѳктѳм вїччыстѳг пуксїсны ужнајтны. ѳмна, лок сукмансѳ да сера шалсѳ пѳрчѳм бѳрын кутїс кажїтчыны том нылѳн. Ывла вывтї ветлѳм бѳрын чужѳмыс пѳртмасїс алѳј гѳрд рѳмѳн, сїнјасыс ворсїсны лѳмрѳм молјас моз. Сіјѳ дугдыштлывлїс сојѳмыс да кывзыштлїс, оз-ѳ кодкѳ лок. дугдывлїс і Грїша, но паѳасїс сіјѳ јона щѳкыдшыка ѳмна дорыс.

Мікулај сулалїс пачвом дорын да сојысјас вылѳ вїѳѳдіг вїставлїс белѳјаслыс олан гамсѳ. Сіјѳ на јылыс уна тор тѳдіс зев бура, вїставлїс уна-ѳ выныс, ѳруфїјеныс. Вїставлїс кушѳма белогварѳејецјас іѳдевајтѳѳны крестана вылын.

Сојѳм бѳрын курїтчісны. ѳмна кыскїс папїрос пачка, гѳстїтѳдіс Мікулајѳс. Курїтчіг моз нѳшта-на сорнїтісны, а сегга ѳмна гарыштіс:

— Ме, Грїша, неуна-кѳѳ ветла да нѳшта тѳдмалышта мыј сурѳ, а те, Ніколај Васїлјевїч, ветлы да гусѳнїк коравлы наѳежнѳјжык војтырѳс, ачыд-ѳд тѳдан, кодјасѳс позѳ да кодѳс оз.

Те, акан, ен мун сіјѳ лок туїнад. Анналѳн ем зев лѳсыд сѳд туї, пассѳ пасталан-ї. А секі верман і штаб дорѳѳныс сујсывны татѳѳс нывјас пыѳді.

ѳмналы сіјѳ і вѳлі колѳ. Ачыс-нын сіјѳ кѳсјїс јуавны Мікулајлыс да ез удїт. ѳдјѳ пѳртчіс ассыс лок туїсѳ да кѳмалїс зев пелк да мїча сѳд туї, пасталїс сѳд ежѳда пас да сувтїс ѳзѳс дорѳ, но ез удїтны петныс сіјѳ нї Мікулај, голѳптїсны кїлчѳѳ.

Мікулај петїс востыны, петїсны і Грїша да ѳмна. Мікулај мунїс кїлчѳ ѳзѳс дорѳ, а најѳ карта вывлян.

— Код крешченѳј-нын војнас ветлѳ? Анна, те?

— Тајѳ ме, Мікулај Васїлјевїч,—шыасїс Кѳста Опѳн.—Ме, буракѳ, тїјанѳ табак кѳшѳлѳс вунѳді. Вај востыв регыд.

— Ен-кѳ-а? Меным-тај-нѳ кажїтѳ, те ѳптад сујлїн.

— Ме ог тѳд, а востыв, ме-ѳд бѳр-воѳ пырала дај бѳр муна.

Мікулај пыр і думыштїс: „Буракѳ аѳзылїс локтысјастѳ, муѳерїтѳмѳн пырѳ“, но сіјѳ мѳвпсѳ орѳдіс кїлчѳ ѳзѳс сајын шѳпнїтѳм. Мікулај мед ез каѳавны зев ѳдјѳ шуїс:

— Час ме пырала да корсла, Опонасѳј, ем-кѳ петкѳда.

Пырїс керкаѳ да первој ідралїс пачвом дорын сулалыс лок туїсѳ ѳмналыс, шыбытїс сукмансѳ пѳлатас да бѳр петїс.

— Ез-тај-нѳ сур, Опонасѳј Константиновїч. Те бара кытѳкѳ мѳдлаѳ колѳмыд.

— Мы-нѳ чеченїтчыныс? — кылїс лечыда горѳдѳм шы. — Оз-кѳ восты, колѳ жугѳдны да пырны.

Мікулај востїс. Кїлчѳ іган бостїг моз јѳткыштїсны ѳзѳссѳ да

сіјос неуна кок јывсыс ез ускөдны, шутов-шатов муніс. Өзөс воггіг моз-жө чургөдчіс морөс воғас револьвер да кыліс горөдөм:

— Ен вөрзы!

Мікулај кынміс места вылас, а керкаас југһітісны морт һөл-віт, і пыр-і кутіс кывны пыслөн бөрдөм шы.

Гріша да домна дыр ез овны карта вылын. Петісны карта бәдөсөд, да уыштісны мөс јукталан тужөд јукмөс дорө, сесаң керкајас сајті вескөдчісны локтан туж вылө. Воісны ічөтік керка дорө.

— Стој! Руки вверх!—горөдісны стена бердсаң.

Кыкнанныс щөщ щолкһітісны револьверөн і кыліс кыкыс зуш-зуш керөм, а керка бердсаң сөмын кыліс „О...о...“ горөдөм шы. Најө котөртісны воғө. Мышканыс кутіс кывны лысөм шы, зіжгісны пулајас. Тола бурысјас вошталөны кокувгыныс туж јужсө, најө уласөны, а лысөм шы пыр матысмө. Грішалы жвіңкһітіс шујга сојас, пөссізіс. Сіјө һөшта котөртиштіс да ускөдчіс тола бурыс сајө:

— домна, котөрт өтнад. Ме кута тышканы, віңны тужсө.

домна мыј вынгыс котөртіс. Сіјө төдө, мыј көт кыз, а колө нуны тајө јуөрјассө, кодјасөс віставліс Мікулај, краснөјјаслы, сурөдчыны кыкнанныслы—воштыны ставсө, і сіјө весіг кыв ез шу Грішалы, көт вел жал вөлі јортсө колны.

Туж куға котөртісны кујім белөј салдат. Воісны Грішасаң шагдасвіт сајө.

— Гып, гып,—кыліс кыкыс лыјөм і усіны кыкөн. Којмөдыс водіс, пондіс воча лысыны, но Гріша ез лылы сылы, жалітіс пулајассө.

Матысмісны Васка Мікулајыс петыс салдатјас.

Обојма кык кымын леғөм бөрын белөј салдат воыс вын вылө һадејаөн чеччіс да кутіс котөртны Грішалаң, но бурещ секі барагушһітіс і сіјө увлаң јурөн тувгысис тола бурыс вылө. Гріша чеччіс да котөртіс воғө, но доја сојыс јонтіс да мајыштіс сөлөмөңыс. Уліча помагіс, воіс-һін вөрө, і секі бырі ебөсыс, кокјасыс слабітісны. Сіјө чеччыштіс туж бокө, пыріс кык пу куға кымын вөрас да водіс лым вылө.

Туж куға кылө, кашкіг тырја, котөртісны белөјјас.

„домна, домна, өдјөжык котөрт,“ мөвпыштіс сіјө да сапкіс чужөмсө лымјө, һөшта кыліс, унјывті моз, кодкө шурсөдчіс сы дінө лымјөд, а воғө мыј лоі оз төд.

Палаліс Гріша зев јона кынмөмыс, вогтіс сінсө, көсјіс віғөдлыны, но һінөм ез тыдав. Сіјө вөлі көзыд, пемыд сарајын. Пінјасыс саргісны, кі-кокыс турдөма. Вөрөдчыштіс, ымөстіс да бөр сурсмуні, кутіс сургыны.

* * *

*

Васка Мікулајыс ставныс ылөбтісны лысөм шыө, весіг Көста Опоң да револьвера салдат, коді сулөдіс Мікулајөс дуло воғын, вірскөбтісны да котөртісны кытчөкө, а Мікулај колі, мыр моз сулалан, носвоғө. Әрөжжітіг тырја пыріс сіјө керкаас, но дыр ез овны сені. Өдјөжык чөвтіс вылас лок пас, шапкаасіс, кватітіс вомлөс жажгыс кепыс, һаң көрыш жын сунлабічыс бөстіс да петіс керкагыс.

„Овсіс, тыдалө, і менам“, мөвпыштіс сіјө да котөртіс керка сајас. Звозбокас сулаліс лампа гоз. Мікулај һещыштіс најөс лымјыс да һі керка јывсыс, һі пі јывгыс мөвпыштлытөг котөртіс пывсан тужөд. Пывсан дорын сувтіс лампајас вылө да шлувкөдчіс вөрлаң.

Мунас, мунас да бергөдчылас виждлыны, оз-ө вөтчыны, но некодөс оз азы матыс да бара вожд мөдөдчас. Прөждитис мујас вомөн, пырис вөрө і век вожд муно. Муно вынјасыс, пөгалөма, а сөлдөмдныс зк кын.

„Виисны ез, виисны ез најөс?“—мөвпаліс сіјө муниг мозыс. Пес туј вылө петавтөг вескыда кыјис сіјө воысјасыс лызынчасө. Воіс сөгчө да вөлыс сувтис, морөстырнас лолыштис. Пөрччис шапкасө, чышкис чужөм кузаныс виждн леччыс нылөмсө да вожд мөдис лызынчабд.

* *

*

домнаөс туј вылын ез суны, а гашкө ез і вөтчывны Грishaөс кутөм бөрын, оз төд. Сувтис лызјас вылө да өтнасөн төвзис сөд пемыд вөрөд, пујас костјасті. Сіјө көт ловтыртөзыс-нын котөртис тујөд, а өзөм вывсыд нөшта-на пышјис верст дас кымын, сы бөрын кутис дрөжжитөдны, кокјасыс слабитисны, выныс бырі, а сувтны оз поз, вермасны суөдны, кутны, а сурөдчыны оз-жө поз, колө көт кыз јубртны отрадлы белөјјас јылыс. Нөшта лөзис мыј вөлі выныс да пондис мунны, но ылөз ез мун, лыз нырыс крукагис понол вужјө да тувгыгис, угі. Сінјасыс кутисны вежөн-кощөн ветлыны.

Пондис пессыны, чеччыны, но лызыс мешајтчис. друг кылө јужөдчөм шы, кодкө воө. домна повзис, лаңтис да кутис виччысны вөрзывтөг. Сы дөрө воіс ыжыд мужик, азыс домнаөс да сувтис, кутис виждны. І секи кыкнанныс өтпырысөн төдисны мөда-мөднысө. домнаөс бытөө јі чеп помыг друг мездисны, кыпөдчыштис да пөшти горөдис:

— Мікулај јорт, те али мыј? Кызі татчө воін?

— домна, те ловја? Мыј-нө тани лымјас кујлан?

— Усі...

домналөн сінваыс петис, нормыштис сөлдөмыс, но ез бөрөзы, пондис чеччыны. Лызјасыс бара-на мешајтисны сылы да көт кыз ез пессы ез вермы чеччыны. Секи Мікулај пуктис наң көрышсө да сувтөдис сіјөс. Но домна местагыс вөрзыны ез вермы, кокјасыс кынмөма-пөзалөма да оз вөрны. А не дыр мысті најө шувксөдисны-ны лызынча куза. домна первојсө назөник мунис Мікулај воэвылын, а шоныштөм бөрын мөдис тыр өдөн. Асывнас воісны краснөјјас динө.

* *

*

Лөз төдчигөн горт динас воіс Анна, Мікулај гөтыр, да вајис додфас кык салдатөс.

Кор Анна кајис килчө вылө да көсјис јіркнитны килчө өзөсө, сіјө вөссис, килчө иганыс кујлө посвоз жојас. Шыбытис сіјөс көлујсө посвоз шөрас да пырис керкаө. Бөрсаңыс пырисны ськөд воыс салдатјас.

Анна дрөгнитис. Керкаын некод ез вөв. Сунлабичын мыскытөм дозмукјас, сөдөз шынасөм стеклөа лампа, пачвоз дорын лок туни гоз.

Кывтсаңыс мунис көщасө, виждліс гөбөч вылө. Сени өтнасөн узис пыс, Иван, шебрас ны пөр, а сөгга некод ез вөв. Анна шыбытис пачсө лабичө да кајис пыс динө, вөрзөдис. Иван востис сінсө да нумдис.

— Івук, көн-нө батыд?

— Ме ог тѳд,—вочавііс сіјѳ да нужмыштчіс.—Ме уза вѳлі, код-
јаскѳ волісны, а кѳні батѳ ог тѳд.

Анналыс сѳлѳмсѳ чушкыштіс, „кодјаскѳ“ кывјыс. Мѳвпыштіс
„гашкѳ арестујтісны-нын мыјыс-кѳ“

Салдатјас пуксісны лабіч помѳ, пешісны чігаркајас, заводітісны
варовітны, но Анна на вылѳ ез і віѳѳдлы, сорнітіс пыскѳд. Вогсіс
ѳѳѳс да керкаѳ пыріс Кѳста Опѳн.

— Бур асыв тіјанлы!—шуіс сіјѳ да шыњеляјасѳс азѳѳм бѳрын
шајпај муні. Сылы воча ѳекод нінѳм ез шу. Салдатјас чѳвлаѳтѳмѳн
віѳѳдісны сы вылѳ. Сіјѳ восковтіс кыкыс кымын да жој шѳрѳ сув-
тѳмѳн воѳѳ кутіс сорнітны.—Ті тујсањ, буракѳ, воѳмныд, а кѳѳаіныд
абу, тыдалѳ?

— Абу-тај,—шыасіс Анна.—Мунѳма-лі мыј кытчѳ-кѳ ог тѳд, а
кідчѳыс тај ігантѳм вѳлі.

— А—а...—нужѳдіс Кѳста Опѳн.—Сіѳ-кѳ сіјѳс нуісны. Вот, вот.
Ме чајта-жѳ вѳлі, міса пејалас сіјѳ асѳѳ ањтікрістјасыдкѳд јітѳѳ
кутѳмнад.

— Кушѳм ањтікрістјаскѳд?—бѳрдчіс Анна.

— А тѳрыт волісны да тіјанын олѳмаѳс, а сесса...—ез помав кыв-
сѳ сувтіс.

Салдатјас мігтѳма віѳѳдісны сы вылѳ, но нінѳм ез шуны. Кѳста
Опѳн пуксіс пызан помѳ да вісталіс разведчікјас волѳм јылыс. Ан-
на тупласѳмѳн бѳрдіс. Иван брус вылас лічкысѳмѳн віѳѳдіс то сал-
датјас вылѳ, то Кѳста Опѳн вылѳ, а чужѳм куѳаыс леччісны молла
сінва војтјас.

Салдатјас воча віѳѳдісны мѳда-мѳд вылас да чеччісны. Мунісны
штабѳ. Кѳста Опѳн воѳвыланыс котѳртіс лѳст пон моз да шуаліс:

— Локтѳ, локтѳ, господа салдатјас, ме нуѳда тіјанѳс штабѳчыс.
Штабыс бурещ ме керкаын. Ме абу сещѳм-тащѳм морт, ен чајтѳ.
Ем мыјѳн вердны-јуктавын тіјанѳс...

Рытнас Васка Мікулајѳ воісны сіјѳ-жѳ салдатјасыс да вајѳдісны
нѳшта кыкѳс. Најѳ ігнасісны, ѳшінјас тупкалісны да пуккалісны пы-
зан гѳгѳрѳ, кутісны лѳсѳдны кушѳмкѳ план. Аннаѳс, кодлѳн сінваыс
пыр-на леччіс чужѳм куѳаыс, бурѳдіс мелі кывјасѳн ѳті салдат, ко-
дѳс сіјѳ вајіс асывнас.

— Ен бѳрд, Аннушка, регыд воас Ніколај Васілјевічыд. Арестујтѳ-
маѳс-кѳ аскі мездам, а муніс-кѳ, пышјіс, воас-жѳ дај.

— Кыѳ бара мездад-а?—бѳрдчіс Анна.

Час час гѳгѳрын бѳр ставныс мунісны.

* * *

Грішаѳс сіјѳ луннас петкѳдісны сарајыс кыкыс. Јуасісны кыт да
кыѳі воісны, нѳјтісны саѳ быртѳчыс да кыкнанысас бѳр шыбытісны
кѳчыд сарајѳ, но сыыс нінѳм ез шедѳдны, шыгјысла орѳдіс кынѳм-
сѳ, сојыс вісіс, кынміс. Војшѳркад гѳгѳрын сіјѳс бара петкѳдісны са-
рајыс да чужјаліг тырја нуісны штабѳ. Но ез удітны воны штаб-
дінѳчыс, кысањ-кѳ ускѳдчісны јѳз да сапкыгісны конвоір бердѳ, сіјѳ
ез удіт весіг горѳдныс, кыкнаннысѳ нуѳдісны сікт помлањ.

Час мыѳті Гріша пуккаліс-нін шоныд керкаын, пызан дорын. Доја
сојыс вѳлі гартѳма бінтѳн. Пызан вылын руаліс пѳѳ шыд. Кык сал-
дат, кодјас вѳліны Грішакѳд, кыв-мѳдѳн вејсѳм бѳрын бѳр мунісны.
Конвоірѳс-жѳ Гріша діныс пыр і торјѳдісны да нуісны. Неѳдыр мыѳ-
ті Грішалы вајісны војеннѳј паскѳм да ѳружје.

Жугыд козувјас зїрдалісны јенежын, козувјаслы паныд поснідік чутјасөн зїрдаліс лым. Мујас вывті сіктө локтісны лызөн со кымын морт, вїнтовкааос, вонь костаныс гранатајас. Медвозын лок паса мужік да нывбаба. Најө петісны Васка Мікулај пывсан дінө, разасісны да гусөн пырісны сіктө. Разөдчісны поснідік отрадјасөн. Лыбіс лыјсөм. Штабө пырісны нол салдат. Нолөдыс вөлі Гріша. А минут дас бөрын кісө лептөмөн сулалісны орччөн офіцер Кајн да Көста Опонь.

— Предателјас!—горөдіс пыдысан Көста Опонь, төдса чужөма салдатјасөс аққом бөрын.

Штабө котөрөн пырісны краснөјјас, на пыщкын домна.

Краснөјјас-жө вїнтовка чургөдөмөн „ура“ горзіг тырја котөртісны фронт лініја вылө, кысаң кылісны шочініка лыјсөмјас. Мікулај котөртіс медвоzza мортөн. Пулемјотјас ез шыаслыны. Налы паныда мөдарсаң атакујтісны краснөјјаслөн основнөј вынјас. Белөјјас кыщынөс. Віччыстөм наступленіје воштіс најөс төлк вывсыныс. Повзөм белөј салдатјас котралісны өтарө-мөдарө, шыблалісны вїнтовкајас, лептісны кіјаснысө. Звермөм офіцерјас шыблагісны өті-мөд вылө, горзісны, лыјісны револьверыс, но ставыс вес лоі, асныс шөдісны пленө.

Сікт лоі краснөјјас кын.

ТІХІЙ ДОН

(Ньольд кнігаыг отрывок)

Кык вежон да жын Пантелеј Прокофјевіч бура оліс семҗаыскд Латышевд хуторын да, кыз сдмын кывліс, мыј красндрас бдрынҗисны доныс, мдддчис мунны гортас.

Хуторсаң верст вт выјын сідрешітелндрја чеччис арбаыс, шуіс:

— Абу менам терпенндр кыссыны восласдн, а тајдр проклатдр мдрсјас вдрснаыс он гдрнйт. І мыј чдррт вылдр мдр најдр новлдрдлім аскдрдным? дунашка. Сувтдрд дршјасдс. Кдртавлы мдрсјасдс аслад арбад,¹ а ме гдрнечдн вдррдрдча гортдр. Сени дрндрнн, гашкдр, керкасыд дртдр пдрјім коліс...

Зев терыба сідр пуксдрдс челадрдс аслас ічдртк арбаыс дунашкалдрн паскыд арбад, сдрвтис сетчдрждр лшндрј груз да, кокныда, гдрнечдн грымгис вушкдрс туј куза. Кдрбыла пдрсаліс медвозра со восколасждр: кдрзайн некор-на ез вдрдртчыс сыкдрд сещдрм жаліттдрма, сідр ез лезлы кыс плетсдр, сідрс дугдывтдрг вдртлдрмдрн.

— Віан кдрбыласдр. Мыј те гдрнйтан, кыдрі дурмдрм морт?— сорндртис лдрјінічна, арба бокјасдр кутчысдрмдрн, тресітдрмыс дрјмдрмла чукрасдрмдрн.

— Сідр ме дрндр гу вылдр бдррдны векждр оз во... Но-о-о, проклатушчдрј. Пдр-са-лін... Сени, гашкдр, курыныс дртдр мырјасыс колісны...— топдрддрм пдрңјас костдрдыс горзис Пантелеј Прокофјевіч.

Сылдрн полдрмјасыс ез збылмыны: курың ез сотчы, но пдршдрт став дршдрңјасдс сени вдрлі жуглдрма, дррдрссдр нещыштдрма дррјывсыс, стенјасдс рдрдрдлдрма пулајасдн. Ывлаын ставыс петкдрдліс еновтчдрмлыс да шыбытдрмлыс шуштдрмлунсдр. Коңушндрлыс пелдрссдр дркдрз нудрма снар'аддрн, мдрд снар'ад коддрма нежужыд гу колодреч дрндр, струбасдр кістдрмдрн да колодречлыс лдрјкансдр шдррі чегдрмдрн. Война, кодыс пышјаліс Пантелеј Прокофјевіч, ачыс локтіс сы ордр, аслас бдррын кістдрмлыс мдрстдрм следјас колдрмдрн.

Но ндршта ыжыджык урон вајисны овмдрслы хоперскдрј казакјас, кодјас сулалісны хуторын постдрјдрн: најдр скдртврзанинын пдррдрдсны пощдрсјас, кодјисны жужыд, морт судта, траншејас, медем не сдркдрдны аснысдр лшндрј уждрн, кдртисны амбарлыс стенјасдс да керјасыс вдрчисны накатјас траншејасын, шыблалісны камендрј дрграда, пулемјотлы бдрңдрца мастерітдрмдрн, бырдрдсны зордрджын турун, сідрс вдрвјаслы вердрмдрн, сотисны пощдрсјас, гаддртисны гождрмса ндрн пдржаланісдр. Пантелеј Прокофјевіч јурас кутчысис, керкасдр да стрдрјбасдс вдрдлалдрм бдррын. Секи сылы ізмендртис пыр овлан прдрвычкаыс не

¹ Арба—телега, кытчдр ддрддалдрны дршјасдс.

донјавны вошѡмторсѡ. Ез-жѡ вермы сїѡ шуны, мыј сыѡн став на-
жѡвїтѡмыс нїнѡм ез сулав да вѡлі шогмѡ сѡмын жугѡдлѡм вылѡ?
Амбарыд — абу дукѡс, і стрѡјбаыс сылѡн ез донтѡг сувт.

— Кыз бытѡѡ ез вѡв амбарыс, — ышловѡмѡн шуїс Ілїїнїчна.

— Сїѡ і амбарыс вѡлі... — окота пырыс шыасїс Пантелеј Прокоф-
јевїч, но ез помав, шеныштїс кїнас, мунїс гумла вылѡ.

Керкалѡн сера, пулајасѡн жугѡдлѡм, сѡенјасыс вїѡдїсны мїстѡма
да еновтѡм ногѡн. Комнатајасын шуѡлалїс тѡв, пызанјас вылын,
скамјајас вылын кыз слѡјѡн кујлїс бус... Уна кад вѡлі колѡ, медем
вајѡдны ставсѡ пѡрадокѡ.

Пантелеј Прокофјевїч мѡд лунас-жѡ ветлїс верѡмѡн станїцаѡ
да ез кокныа сылы сур тѡдса фелшарлыс бумажка, кодї удостоверајтїс,
мыј кок вїсѡм вѡсна казак Мелехов Пантелеј оз вермы ветлыны
подѡн да нуждајтѡѡ лечїтѡмын. Тајѡ свїдетельствоыс отсалїс Пан-
телеј Прокофјевїчлы мездысны фронт вылѡ мунѡмыс. Сїѡ сетїс сїѡс
атаманлы, да кор ветлывлїс сы дїнѡ јонжыка убеѡїтѡм могыс мыж-
гылїс беѡ вылѡ, чотїс кыкнан кокнас.

Некор нѡшта Татарскѡјын олѡм ез мун сещѡм ноксѡмѡн да
тѡлктѡг, кызї отступленїеыс воѡм бѡрын. Јѡз ветлїсны дворыс
дворѡ, корсїсны хоперцыѡн разѡдѡм ембурсѡ, ветлїсны сѡепѡд лог-
јастї табуныс торјалѡм мѡсјасѡс корсны. Кујїм со ыж чукѡр хутор
вылыс помыс вошї медвоѡза луннас-жѡ, кыз сѡмын Татарскѡјѡ кутїс-
ны лыјлыны арѡїллерїјаыс. Пастук вїсталѡм сертї, ѡтї снар'ад разор-
вїтѡчїс јїрсыс ыжјас чукѡр воѡын, да ыжјасыс, курѡукјаснаныс мїгајтїг-
тыр, ускѡдчїсны сѡепѡ да вошїсны. Најѡс азїсны хуторсањ неламаын
верст сајыс Јеланскѡј станїца му вылыс, вежалун мыгтї сы бѡрын,
кызї олысјас бѡр воїсны еновтѡм хуторѡ, а кор вајѡдїсны да заводї-
тїсны јуклыны, то тыдовтѡчїс, мыј чукѡрас жынјыс јѡзлѡн ыжјас,
пелјасаныс тѡдтѡм пасјасѡн, асланыс, хуторскѡј, ыжјасыс-жѡ ез
тырмы ветымыныс унжык. Мелеховјас град вылыс азїсны вурсан
машїна, кодї вѡлі Богатыревјаслѡн, а аслас амбарыс жѡстсѡ Пантелеј
Прокофјевїч азїс Аңкушка гумла вылыс. Сещѡм жѡ вѡлі і орчча
хуторјасын. І дыр нѡшта воывлїсны Татарскѡјѡ дон бердса ылыс да
матыс хуторјасыс олысјас; і дыр нѡшта паныдагїјасѡн кылїсны јуа-
сѡмјас: „А ен аззылѡј тї рыжѡј мѡскѡс, кымѡсас — лысан, шујга су-
рыс чегѡма?“ — „Случајѡн ез ылав тїјанѡ гожѡмса ѡш пї, руд гѡна?“.

Серт кѡнкѡ, не ѡтї ѡшпї вѡлі пуѡма казачѡј соѡеннѡј пѡртјасын
да походнѡј кухњајасын, но вѡтлѡм кѡѡајева наѡејтѡмѡн дыр-на мерај-
тїсны сѡеп, кытѡѡз зїкѡз ез гѡгѡрвоны, мыј оз став вошѡмторјыд
сурлывлы.

Пантелеј Прокофјевїч, службаыс зїкѡз лезѡм бѡрын, теры-
ба вајѡдїс порадокѡ стрѡјбајас да пощѡсјас. Гумла вылын сула-
лїсны варттѡм нањ течасјас, сы вывтї котралїсны горш шырјас, но
старїк ез кутчыс вартны. да поѡѡ-ѡмѡј вѡлі сетѡѡ кутчысны, кор
дворыс сулалїс пощтѡм, амбарыс ез вѡв весїг казтылѡмын да став
овмѡсыс петкѡдлѡ вѡлі разрухалыс мїстѡм вїд? Сетѡѡ-жѡ і арыс су-
лалїс бур, і вартѡмын термасны ез вѡв коланлуныс.

Сунашка да Ілїїнїчна мавтїсны да белїтїсны куруњ, став вынсы-
ныс отсасїсны Пантелеј Прокофјевїчлы временнѡј пощѡс вѡчѡмын
да овмѡс бердса мукѡд ужјасын. Кыз-кѡ шедѡдїсны сѡеклѡ, пукта-
лїсны ѡшїнјас, весалїсны нањ пѡжаланїн, колоѡеч. Старїк ачыс леч-
чылїс сетѡѡ да тыдалѡ, сенї кынмыштїс, вежаон кызѡдїс, несјалїс,
ветлѡдлїс пѡсалѡмла ва дѡрѡмѡн. Но сулалїс сылы јуны ѡтпырїѡ

кык бутылка самѡкур, і сесса куҗлыштны пѡс пачѡр вы-
лын, кыҗі вѡѡмсѡ сылыг бытѡ-кѡ кѡдн бостіс.

Грѡгоріѡсаң воҗа моз ез вѡвны јуѡрјас, і сѡмын октабр помын,
случајнѡ, Пантелеј Прокофјевіч тѡдмаліс, мыј Грѡгоріј җонвіҗа да
аслас полкыскѡд кѡн-кѡ оло Воронежскѡј губернаын. Јуѡртіс
сылы та јылыг Грѡгоріјкѡд ѡтѡк полкса морт, коді муніс хутор пыр.
Старік гажміс, радысла јуіс гѡрдѡ перечѡн сулѡдѡм медбѡрја лечеб-
нѡј самѡкур бутылкасѡ, да бѡрас быдса лун ветлѡдліс варов, гѡрдѡј,
кыҗі том петук, сувтѡдліс быд мунысѡс, вѡставліс:

Кывлін? Міјан Грѡгоріјыд Воронеж бостліс. Јуѡрѡн пѡлзујтчам,
бытѡ выл повышеніе пѡлучітис і ѡні вылыс-нын командујтѡ ѡвѡі-
јаѡн, а гашкѡ і корпусѡн. Сещѡм војнјастѡ, кыҗі сіјѡ, колѡ корены.
Небос ачыд тѡдан...—старік сочѡнајтис, сылѡн вѡлі кутны вермытѡм
коланлун јуксыны аслас радлунѡн, ошјыгыштны.

— Пыд тенад геројскѡј,— шуалісны сылы хуторсајас.

— І кодкод ескѡ сіјѡ рѡѡтчіс не геројскѡјыс?—шудаа мѡгајтис
Пантелеј Прокофјевіч.—Том дырјі і ме вѡлі, вѡстала ошјыгтѡг, сіҗ-
жѡ сыс не омѡлжык. Кокѡј меным мешајтѡ, а ескѡ ме і ѡні абу
омѡл. ѡвѡіјаѡн не ѡвѡіјаѡн, а сотънаад тѡді ескѡ, кыҗі распор'а-
ѡтчыны. Міјанѡс-кѡ ескѡ, ташѡм старікјассѡ, унжыкѡс фронт вылѡ
мѡдѡдѡма, секі ескѡ важѡн-нын Москватѡ бостім, а то сулалѡны ѡтѡ
местаын, некыҗ оз вермыны мужікјаскѡд помавны...

Медбѡрјакѡд, кодкѡд лоіс сорнѡтны Пантелеј Прокофјевічлы
сіјѡ лунас, вѡлі старік Безхлебнов. Сіјѡ муніс мелеховскѡј двор ѡін-
ті, і Пантелеј Прокофјевіч ез ѡткажѡтчы сіјѡс сувтѡдны.

— Еј, сулавлы неуна, Філіпп Агевіч. Здорово олан. Пырав тѡкѡ-
тѡ, сорнѡтыштам.

Безхлебнов, матыстѡм бѡрын, здоровајтчіс.

— Кывлін мыј вѡчѡ менам Грѡшкаыд?—јуаліс Пантелеј Прокоф-
јевіч.

— А мыј сещѡмыс?

— Да-ѡд бара ѡвѡіја сылы сетісны. Со кушѡм махінаѡн коман-
дујтѡ.

— ѡвѡіја?

— Но да, ѡвѡіја.

— Со кыҗ.

— Сіјѡ і ем. Кодлы сурѡ оз сетны, те кыҗі думајтан?

— Гѡгѡрвоана.

Пантелеј Прокофјевіч, ошјысѡмпырыс вѡдѡдліс јортсѡ, воҗѡ нуѡдіс
сіјѡ сѡлѡмлы долыд сорні:

— Пі рѡѡтчіс збылыс ставлы ѡвѡујтѡм вылѡ. Крестјаслѡн быд-
са бант, сіјѡ кыҗі, те ногѡн? Кымыныс вѡлі раѡтчылѡма да кон-
туҗѡтчылѡма? Мѡдкѡ-кѡ ескѡ важѡн куліс, а сылы нѡнѡм, сы вылыс
тајѡ—кыҗі җѡдѡг вылыс ва. Ез, нѡшта ез-на бырны лѡн ѡон вылыс
настојашѡѡј казакјас.

— Ез, бырныд-тѡ—ез бырны, да мыј-кѡ-тај тѡлкыс наыс еша,—
мѡвпалѡмѡн шуіс торја јона сорнѡтны абу окоѡтыс ѡед Безхлебнов.

— Е, кыҗ сіҗ еша тѡлкыс? Вѡдѡ, кыҗі најѡ краснѡјјастѡ вѡтліс-
ны, Воронеж сајынѡс-нын, Москва ѡінѡ матыстѡдны.

— Мыјкѡ дыр најѡ матыстѡдны...

— ѡдјѡ оз поҗ, Філіпп Агевіч. Те гѡгѡрво, мыј војна вылын те-
рыба нѡнѡм оз вѡчсы. ѡдјѡ вѡчѡны—сѡнтѡмѡс рѡѡтѡны. Сени колѡ
ставсѡ нѡжјѡнѡк, картајас серті, есіјѡ серті, быдсама сѡкасјас налѡн,

планјас серті... Мужікыд, сіҗо Россіјаын—пемыд кымор, а ми, казак-
јас, унао? Кітыр.

— Ставыс сіҗо сіз, но, тыдало, мијан оз дыр кутчысны. Төв кежло
бара коло гостјасос витчысны, јоз пөвсас сіз сорнітоны.

— Оні-кө Москватө налыс оз бостны, најо локтасны татчо, сіҗо
те вескыда висталан.

— А думајтан—бостасны?

— Долженос ескө бостны, а сен кыз јен сетас. Оз-өмөј мијан
справітчыны? Став даскыкнан казачеј војскајасыс кыпөдчисны, і оз
справітчыны?

— Чума најос төдө. Те-но мыј, помалін војутныыс?

— Кушөм меыс војака. Ез-кө ескө вөв менам кок висөмөј—ме
ескө налы петкөдлі, кызі коло непріјателкөд тышкасны. Ми—старік-
јас—крепыд јоз.

— Сорнітоны, мыј сіҗо крепыд старікјасыс дон есіҗо бокас
сещөма котөртисны краснөјјасыс, мыј ніөті вылын пасыс ез кол, став
паскөмсө асланыс вылыс кулалісны да шыблалісны. Сералөны, быт-
тө став степыс пасјасыс вөлі віж, зікөз лазоревөј зоріјјасөн вевт-
тысөма.

Пантелеј Прокофјевич көсөја візөдліс Безхлебнов выло, коса
шуіс:

— Ме ногөн, сөрөм тајо. Но, вермас лоны, код-кө кокнөдчөм
могыс і шыбытіс паскөмсө, да өд јөзыд сопөв унжык висталасны.
Ыжыд—тај делө—дукөс, лібө шуны, пас. Олөмыд донажык сыыс
алі абу, јуала? да і оз быд старік вермы өдјө котравны паскөмөн.
Тајө проклатөј војна вылас коло імеітны сещөм кокјас, кызі бор-
зөј кобеллөн, а ме, пример выло, кыс најос шедөда? І мыј јылыс
те, Філіпп Агевіч, шогсан. Мыј чөрт выло, прөстіт менө јенмөј,
најө теныд колөны, сіҗо пасјасыс? Делөыс абу пасјасын лібө, шуам,
дукөсјасын, а сын, медем јона ыжыд успехөн непріјателөс нөјтны,
сіз ме сорніта? Но, өні прөшцај, а то ме текөд бавмуні сорнінад, а
сені уж сулалө. Мыј-но, ассыд кукантө азҗін? Пыр корсан? І слу-
хыс абу? Но, сіз-кө, сојісны сіҗос хоперцјас, медем віндыны налы.
А војна јывыд ен сумлевајтчы: вермасны мијан мужікјастө.—І Пан-
телеј Прокофјевич важнөја чөтіктіс кылчөлаң.

Но вермыны „мужікјасос“, кызі тыдалө, вөлі не сещөм кокны...
Ез уронтөг кол і медбөрја наступленіјесыс казакјаслөн. Час мысті
Пантелеј Прокофјевичлыс бур настројеніјесө вөлі гажтөммөдөма
непріјатнөј вылторјөн. Колодец сруб выло кер лөсалигөн, сіҗо кы-
ліс бабајаслыс бөрдөм да кулом мортөс казылөмјас. Горзөм матыс-
міс. Пантелеј Прокофјевич ыстіс дунашкаос төдмавны.

— Котөрт, төдмав, коді сен кулі,—шуіс сіҗо, черсө керјө сашкө-
мөн.

Регыд дунашка бөр воіс јуөрөн, мыј Філоновскөј фронт вылыс
вајісны кујім віөм казакөс—Анікушкаос, Хрістонаос да нөшта өті
ічөт арлыдаос—дассізім арөса зонмөс хутор мөдар помыс. Вылтор-
јөн шемөсмөмөн, Пантелеј Прокофјевич бөстіс шапкасө, пасјасіс.

— Царство небеснөј налы. Кушөм казачінаыс вөлі...—шог-
сөмөн шуіс сіҗо, Хрістона јылыс думајтөмөн, казылөмөн, кызі
сыкөд өтлаын најө неважөн мунісны Татарскөјыс сборнөј пунктө.

Ужавны сіҗо воҗө ез вермы. Анікушкалөн гөтырыс горзіс, кызі
вундалөм морт, да сізі казыліс, мыј Пантелеј Прокофјевичлөн
горш діныс гөрдзассіс. Медем не кывны бабајаслыс горзөм, сіҗо

муніс керкаѡ, топыда пѡдлаліс ас бѡрсаыс ѡзѡс. Горњицаын ду-
нашка вомтырнас вѡставліс Ілїнічналы:

... — вѡѡдлі ме, дона мамѡј, а Анікушкалѡн јурыс пѡштѡ абу,
кущѡмкѡ рок јур пыдѡыс. Ој, і страх-жѡ! І дукуыс кылѡ сыган
верст сајѡ... І мыјла најѡ вајісны најѡс,—ог тѡд! А Хрістоѡна кујлѡ
мышку вылас доѡ куѡаыс, кокјасыс бѡрѡдыс шыѡел увтіыс ѡша-
лѡны... Хрістоѡна—сѡстѡм і жежыд-жежыд. Сѡмын вескыд сін улас—
роѡ, ічѡтїк, дасура ыжда, а пел сајас, тыдалѡ, вірыс једѡма.

Пантелеј Прокофјевіч дѡзмѡмѡн сѡлыштїс, петїс дворѡ, бостїс
чер да пелыс і терыба чотыктїс дон дорѡ.

— Вѡстав бабыдлы, мыј ме муні дон сајѡ рос керавны, кылан,
ѡнушка?—мунїмозыс шыаыс сїјѡ пѡжасанїн бердын ворсыс Мі-
шатка дїнѡ.

Дон сајса вѡрын овмѡдчїс лѡн, ласкѡвѡј ар. Кышкѡмѡн гылалїс-
ны тополјасыс кос корјас. Лежнѡг кустјас сулалїсны бытѡ бї пыщ-
кын, і најѡ гежѡд корјас пѡвсын гѡрд јагѡдјас ѡзїсны, кызі бї
кывјас. Пѡжѡм дуб кырелѡн курыд, ставсѡ веныс дукуыс тыртїс
вѡрсѡ. Жежевїчнїк—сук да кутчыгыс — тупкїс мусѡ; сїјѡ вожјас
улын бура ѡбсаысны шондїыс щырѡма-руд, жежевіклѡн кісмѡм
розјас. Кулѡм турун вылын, луншѡрѡз гож сајын кујлїс лысва, җір-
далїс сыѡн езысалѡм чераѡвез. Сѡмын сїзлѡн ѡелѡвѡја кощкѡдчѡм
да жоѡјаслѡн шыыс торкїс чѡвлѡнсѡ.

Вѡрлѡн лѡн, стрѡг мїчлуныс мїрїтана ѡејствујтїс Пантелеј Про-
кофјевіч вылѡ. Сїјѡ лѡѡа вослалїс кустјас костѡд, куртїс кокјаснас
пујасыс гылалѡм васѡд корјас, думажтїс: „Со сїјѡ, кущѡм олѡмыд:
неважѡн вѡліны ловјаѡс, а талун-нын мыскѡны најѡс. Кущѡм казакѡс
пѡрѡдїсны! А ѡд бытѡ неважѡн волїс аҗѡдлыны мїжанѡс, сулалїс
дон дїнын, кор сарјаѡс кутїсны. Ек, Хрістоѡна, Хрістоѡна! Аҗыыс і
те вылѡ враглѡн пула... І Анікушка,—кущѡм гажа вѡлі, раѡејтїс ју-
ыштны, сералыштны, а ѡні-нын ставыс, покојнїк...“—Пантелеј Про-
кофјевїчы усї думвылас дунашкалѡн кывјасыс і, вїччыстѡг јасыда
паметас вајѡдїс Анікушкалыс нумјалыс, устѡм, скопцеватѡј чужѡм-
сѡ, некыз ез вермы представїтны ѡнїја Анікушкаѡс—лолавтѡмѡс,
жугѡдѡм јураѡс. „Прѡстѡ ме скѡрмѡдї јенмѡс—ошјысїс Грігорїјѡн“—
кыјїс сїјѡ асѡ, Безхлебновкѡд сорнысѡ каҗтыштѡмѡн.—„Гашкѡ, і
Грігорїј кујлѡ ѡні кѡнкѡ пулајасѡн кокалѡмѡн? Ен сет јенмѡј і ен
вајѡд! Код дїнын-жѡ мїжанлы, старїкјаслы, секі овны?“.

Куст улыс чепѡсјыс руд лебач заставїтїс Пантелејѡс дрѡгнїтны вїч-
чыстѡмла. Могтѡг вѡѡдїс сїјѡ лебачѡн кѡсѡја, ѡдјѡ лебѡм бѡрса,
мѡдѡдчїс воѡд. Ічѡтїк ты дорын бѡрјїс некымын куст, заводїтїс ке-
равны рос. Ужалїгѡн старајтчїс нїнѡм јылыс не думажтны. Ѳтї воѡн
смерт вїс сымында рѡднѡјјасѡс да тѡдсајасѡс, мыј на јылыс ѡтї
мѡвп дырјї сылы сѡкыд лолї сѡлѡм вылас да став мїрыс пемдылїс
да бытѡ пастаслїс кущѡмкѡ сѡд кышанѡн.

— Со тајѡ кустсѡ колѡ пѡрѡдны. Бур рос! Бурещ плетен вылѡ
шогмас,—јона сорнїтїс сїјѡ ачыс аскѡдыс, медым ылѡдны асѡ лок
мѡвпјасыс. Ужалѡм бѡрын, Пантелеј Прокофјевїч, куліс суртуксѡ,
пуккїс кералѡм рос чукѡр вылѡ да, келѡдѡдѡм корјаслыс чорыд дук-
сѡ жаднѡја лолалѡмѡн, дыр вѡѡдїс ылыс јенежтас вылѡ, кодї вѡлі
тырѡма кельдлѡз щынѡн, ылыс вѡрјас вылѡ, кодјасѡс зѡлѡтїтѡма
арѡн, кодјас җїрдалѡны медбѡрја мїчѡн. Неылын сулалїс сѡд клон
куст. Вѡставны поҗтѡм мїча, сїјѡ ставнас југјалїс кѡзыд арса шондї

улы, і сылөн паскыд увјасыс, кодјасос вөлі сөктөдөма пурпуровој корјасөн, вөліны паскалөмаос, кызі му вылыс лебчыс мојдыввса лебачлөн. Пантелеј Прокофјевіч дыр лубујтчіс сыөн, а сесга случајнө віқөдліс ты вылө да аззіс сулалыс југыд ва вылыс гырыс сазанјаслыс пемыд мышкујассө, кодјас ујалісны сещөм матын ва веркөсган, мыј вөлі тыдалөны налөн бордјасыс да вөрыс келыд гөрд бөжјасыс. Сазанјасыс вөлі көкјамыс гөгөр. Најө мукөддырјыс зебсылісны кувшінкајаслөн віж шшітјас сажө да бара кыпөдчылісны чістөј інө, кватајтісны квадратнөј вомјаснас ваө вөјыс, верба лістјас. Тыыс ар кежлө пөшті космоіс, і кыјны сазанјасос ез вөв торја сөкыд. Недыр корсөм бөрын Пантелеј Прокофјевіч аззіс орчча ты дінө шыбытөм пыдөстөм көшел, локтіс бөр ты дінө, куліс гачсө, көзыдыс чукрасөмөн да ружтөмөн, заводітіс кыјсыны. Васө гудыртөмөн, пізөсөз ілө вөјөмөн, сіјө келіс ты пөлөн, вөјтіс көшел, сылыс бокјассө пыдөсас лчкөмөн, а сесга сујіс кісө көшел пыщкө візчысөмөн, мыј вот-вот швачкас да кутас пессыны вынјөра чері. Сылөн старајтчөмјасыс помаісны успехөн: сылы удајтчіс кыјны кујім сазанос быдөн тув дасаос. Кыјсыны воэө сіјө ез вермы, көзыдыс војтөв кутіс қыскавны сылыс калечітчөм көқсө. Шедөм торнас дөвөляөј, сіјө петіс тыыс, чышкаліс турунөн көкјассө, пастасіс, бара заводітіс керавны рос, медым шонавны. Тајө вөлі век-жө удача. Вічыстөг кыјны пөшті пуд чері оз быдөнлы удајччы! Кыјсөмыс гажөдіс сіјөс, вөтліс лок мөвпјассө. Сіјө наөожнөја зебіс көшел, көсјөмөн локны да кыјны колөм черісө, полөмөн віқөдліс ез-ө аззыв кодкө, кыј сіјө шыблаліс берегө зарңа да кыз, кызі поре піјан сазанјасос, да сөмын сы бөрын лептіс рос нөб да нөрјө пысалөм черіјас, термастөг мөдөдчіс сонлаң.

Радлана нумјалөмөн сіјө вісталіс Ілјінічалы аслас кыјсан шуд јылыс, радујтчіс нөшта өтчыд гөрд ыргөвөн зірдалыс сазанјас вылө, но Ілјінічна ез окота пырыс јук ассыс радлөмсө. Сіјө ветліс віқөдлыны віөм јөз вылө да воіс сетыс бөрдөмөн да шөгөн.

— Ветлан віқөдлыны Аныкеј вылө?—јуаліс сіјө.

— Ог мун. Мыј ме, кулөмјассө ег аззыв, лі мыј? Віқөдлывлі ме на вылө, тырмас!

— Те ветлін ескө. Век-жө бытөө абу лөсыд, шуасны—і прөшцајтчыныыс ез воы.

— Леччыс кріста раді! Ме сыкөд челадөс ег пыртлы, і нінөм меным сыкөд прөшцајтчыны!—скөрыс горөдіс Пантелеј Прокофјевіч.

Сіјө ез мун і зебныыс, асывсаңыс муніс сон сажө да оліс сені быдса лун. Гуалігөн звөнітөм щөктіс сіјөс пөртчыны шапкасө, пасјасны, а сесга сіјө весіг дөзміс поп вылө: поэө-ө звөнітны сещөм дыр? Но, кучкіс ескө жынјанјаснас өткысөн,—і ставыс, а то кутісны кулыны быдса час. І мыј төлкыс сіјө звөныс? Сөмын вөрзөдасны сөлөмјассө јөзлыс, да щөктасны лішнөјыс думыштны кулөм јылыс. А сы јылыс арын і сытөг ставыс вісталө: і усыс кор, і келыд лөз јенежөд горзөмөн чукөрөн лебыс зоэөгјас, і кулөмөн водөм турун...

Кызі көт ез віқ ассө Пантелеј Прокофјевіч быдсікас сөкыд переживаніејасыс, но регыд ковміс сылы іспытајтны выл кучкөм.

Өтчыд өбөдајтігөн дуңаша віқөдліс өшіңө і шуіс:

— Но, нөшта кущөм-кө віөм мортөс фронт вылыс вајөны! дөд бөрас служівөјлөн сөдлөа вөв локтө, кодөс көрталөма чумбурө, і локтөны нөжјө... Өті вөлөн вескөдлө, а кулөм мортыс шынељ улын

жулѡ. Есїѡ, кодї вескѡдлѡ, пукалѡ мїжанлаъ мышкунас, ог тѡд—мїжан хуторса-ѡ абу...—сунашка вїзѡдлїс буржыка, і сылѡн банбокжа-сыс лоїны полотноыс жежыдѡсжык.—А ѡд сїѡ... а ѡд сїѡ...—гѡгѡр-вотѡма гусѡн вїсталїс сїѡ да друг јона горѡдїс:—Грїшкаѡс вајѡны!.. Сылѡн вѡлыс!..—і, бѡрдѡмѡн, котѡртїс керкавоѡ.

Ілїїнїчна, пызан сајыс чеччывтѡг, тупкїс кїнас сїнјасѡ. Пантелеј Прокофјевїч сѡкыда кыпѡдчїс скамја вылыс, мунїс ѡѡс дїнѡ, кїсѡ воѡѡ нужѡдѡмѡн, кыѡї сїнтѡм.

Прохор Зыков востїс воротајас, терыба вїзѡдлїс кїлчѡ вылыс жотѡртыс сунашка вылѡ, шога шуїс:

— Прїмїтѡј гѡстјасѡс... Ен вїччысѡј?

— Донаѡј те мїжан! Вокѡј!—кїсѡ чегѡмѡн, ѡјѡстїс сунашка.

І сѡмын секи Прохор, кїлчѡ вылын чѡла сулалыс Пантелеј Прокофјевїч сїнваа чужѡм вылѡ вїзѡдлѡм бѡрын, гѡгѡрвоїс шуны:

— Ен повѡѡј, ен повѡѡј! Сїѡ ловја. Тїфѡн кулѡ.

Пантелеј Прокофјевїч выитѡг ѡшѡдчїс мышкунас ѡѡс курїч бѡрдѡ.

— Ловја!!—сералѡмѡн да бѡрдѡмѡн горѡдїс батыслы сунашка.—Ловја Грїшаыд! Кылан?! Сїѡс вїсѡмѡн вајїсны! мун, вїстав мамлы! Но, мыј сулалан?!

— Ен пов, Пантелеј Прокофјевїч! Вајї ловјаѡс, а ѡнвїѡалун јыв-сыс ен јуас,—терыба вїсталїс Прохор, домѡдыс вѡвјасѡс дворѡ пыртѡдїгѡн.

Пантелеј Прокофјевїч вѡчїс некымын неувереннѡј шаг, леччысїс ѡтї ступеъ вылѡ. Сы дїнтї бушколѡн котѡртїс керкаѡ сунашка, ме-дым успокоїтны мамсѡ. Прохор сувтѡдїс вѡвсѡ ѡїк кїлчѡ дїнѡ, вїзѡдлїс Пантелеј Прокофјевїч вылѡ.

— Мыј-нѡ пукалан? Вај нѡсїла, пыртам.

Старїк пукалїс чѡла, сїѡ сїнјасыс кїсгїс сїнва, а чужѡмыс ез вѡр, да нїѡтї мускул ез вѡрѡыв сы вылын. Кыкыс сїѡ кыпѡдлїс кїсѡ, ме-дым пасјасны, да леѡїс сїѡс, ез вермы вајѡдны кымѡсѡзыс. Сылѡн горшас мыјкѡ булкајтчїс да шумїтїс.

— Те, тыдалѡ, јѡјмін повѡѡмысла,—жалїтѡмѡн шуїс Прохор.—і кыѡї ме ег гѡгѡрво ыстыны кодѡскѡ воѡыв, вїставны тїжанлы? Су-ракѡн ме лої, вескыд кыв,—дурак! Но, кыпѡдчы, Прокофїч, колѡ-жѡ вїсысѡ пыртны. Кѡнї тїжан нѡсїлаыд? Алї кї вылын пыртам?

— Нѡрѡвїт неуна...—бырѡм гѡлѡсѡн шуїс Пантелеј Прокофјевїч.—Мыјкѡ менам кокјасѡј бырїны... сумајтї кулѡма... Слава јенлы... Ег вїччыс...—Сїѡ нешыштїс аслас важ дѡрѡм јурјувгыс кїѡ, востїс воротсѡ да завофїтїс жаднѡја лолавны сынѡд паскыда востѡм во-мѡн.

— Чеччы, чеччы, Прокофїч!—термѡдлїс Прохор:—мїжаныс кынѡї пыртныс сїѡс некодлы?

Пантелеј Прокофјевїч тѡдчана выныштчѡмѡн кыпѡдчїс, леччїс кїлчѡ вылыс, пешкылтїс шынеъ да мышкыртчїс садтѡг кулгыс Грїгорїј вестѡ. Сылѡн горшас бара кутїс мыјкѡ шумїтны, но сїѡ ку-тїс ассѡ кїын, бергѡдчїс Прохорлаъ.

— Бост кокјасѡдыс. Нуам.

Грїгорїјѡс пыртїсны горнїцаѡ, кулысны сылыс сапѡгсѡ, пѡрчѡдїс-ны да водтѡдїсны крѡват вылѡ. сунашка повѡѡмѡн горѡдїс кук-насан:

— Батѡ! Мамѡлы сѡкыд... Лок татчѡ!

Кукнаын жожа с кујліс Ілјінішна. сунашка піқосчанјылын сулаломон пызјіс ваон сїјо лозодом чужомо.

— Которт, город бабка Капітоновнаџ, одјо! Сїјо кужо вїр востны. Вістав, мы колџ мамлы вїр лезны, мед богтас аскџдыс струмент,—прїкажітіс Пантелеј Прокофјевїч.

Ез вермы-жо сунашка—невестаџ воом нывка—котортны хутор куза лџ журџн; сїјо кватїтіс чышјан, терыба тупкыгџмомн шуїс:

— Челаџсџ то повзџдїнныд кувтџзныс. Господџ, і мыј тајџ тащџмыс... Візџдлы, батџ, на бџрса, а ме котортла џтї здукџн!

Гашкџ ескџ, сунашка і зеркалаџ терыба візџдліс, но повзџм Пантелеј Прокофјевїч візџдліс сы вылџ сещџм сїнјасџн, мыј сїјо кыккокјыв ускџдчіс кукнаыс.

Ворота сажџз котортџм бџрын, сунашка аззїс Аксїнјаџс. Нїџтї вїр чут ез вџв Аксїнјалџн жежыд чужџмас. Сїјџ сулалїс плетџн берџџ џшџдчџмомн, кулџм морт моз кїјассџ лезџмомн. Руассџм, сџд сїнјасас сылџн ез зїрдавы сїнвајасыс, но сымында наын вџлі страдајтџм да немџја молїтџм, мыј сунашка секунд кежлџ сувтџмомн, невџлно да аслыс віччыстџг шуїс:

— Ловја, ловја! Тїф сылџн.—І котортїс улїч куза скачџн, вывлан чеччалыс морџссџ кїнас кутџмомн.

Мелеховскџ керка дїнџ быдласан термасїсны лубопытнџ бабајас. Најџ аззылісны, кызі Аксїнја термастџг мунїс мелеховскџ џзџс дїныс, а сесга друг џззџдїс шагјассџ, мышкыртчіс да тупкіс чужџм-сџ кїјаснас.

Комїџдїс—Івџ Јогор.

ПАГКЫД ЖЕНЕЖЫС

П а г к ы д ж е н е ж ы с С ъ в е т м у в е с т ы н
С е ш ъ м ж у ж ы д д а л ѡ з а л а н с ѡ з .
С т а в с ѡ ѓ т ч ы д ѓ н л о л ы ш т а н е с к ѓ н ,—
М о р ѓ с ж ѓ р ы ш ы д с ѓ м ы н о з л е з .

С е н и л е б а ч ы с — м и ы а н г е р о ы ж а с ,
В о з ѓ л е б ѓ н ы п ѓ т к а ы с м о з ,
З у м ы д в ы н ы ж ѓ р ѓ н , в е ж ѓ р а — з б о ы д ѓ н ,
К ы з ы м ѓ д л а ы н ы е к ѓ н и о з .

Л е б ѓ д к о р с а м о л о т , с ы н ѓ д ч а ш ы д ,
С а р ы з - с а ы м у ѓ в о с т ѓ в ы л т у ы ,
Г а ш к ѓ п о л ы с ѓ , м ѓ д л а ѓ г а ш к ѓ ,
К ѓ т м е д к ы т ч ѓ , п ы р с ы ы а : б у р т у ы .

К ѓ т м е д б у к ш а с ѓ к ы м ѓ р ѓ н в о ы в ы в
О з в е ж т у ы в ы с ѓ г ѓ р д с а м о л о т :
К о м с о м о л е ц л ѓ н в е с к ѓ д л ѓ с о ы в ы н
Ч о р ы д к и п о д , м о т о р ы с о з ч о т .

Л е б ы , л е б а ч ѓ ы . С ы н ѓ д с ѓ ж е н ѓ д .
П а н ы д в ѓ р ѓ г л ы , к о в м а с - к ѓ , м у н .
С ы з - ж ѓ р а д е ы т а м а с ы н ы м ж е н е ж ,
К ы з м и р а д е ы т а м а с ы н ы м м у .

СУЛЕЈМАН СТАЉСКИЈ

Нојабр кыз којмөд лунө кувсис дагестанса народлөн великөј поет да художник, коммунизм делө вöсна активнөј борец, орденоносец Сулејман Стаљскіј.

Народјаслөн вернөј пі, Сулејман Стаљскіј, аслас мудрөј, жізнерадостнөј произведеңіејасөн завојутіс аслыс куслытөм слава да сөветскөј му вивса народјаслыс радејтөм.

НАРОДНӨЈ ПОЕТЛЫ

Те гіжлін сөлөмсаңыд зік,
Ас муным төдліс тенсыд лік.
Мі лезім јурјас—суіс пік *),
Зев жал те міјанлы, учітел.

Зев прөстөј тенад сорні-кыв
Быд сөлөм пыщкө јіжіс сыв,
Но мырдґіс тенө ывлавыв,
Мі ордыс нещыштіс, учітел.

Јон сөлөм тенад ез-на ор,
Мі тенсыд воғө нуам гор,
Те уғ, ен мөвпав нінөмтор,—
Мі воғө нуам тыш, учітел.

Смерт јылыс јуөр вајіс шог.
Те чөв, но міјан ун оз лок.
Кыз пі, даг нуны тенсыд мөг
Таір Хурукскіј век, учітел.

Таір Хурукскіј.

Став гөра цепјас—почотнөј караулын,
Траур щынөн руыс вевтґіс налыс бан,—
Чөв ашуг... Но абу кыз му улын,
Сылөмын пыр ловја Сулејман.

Вас. Љебедев-Кумач.

*) Пік — тани шог.

Смерт воіс вічыстог, і лагтіс кывјас,
І пѡдса сінмѡн кујлѡ сїѡ чѡв...
Но Сулејманлѡн тѡдса сыланкывјас
Мір вестын јургасны-на уна пѡв.

Кыз зарні јурсїас, лебѡны быд помѡ,
І ру-ні тѡв оз мешајт налы тан,
І ас му пагта пѡрысјас і томјѡз
Пыр сорнітѡны текѡд, Сулејман.

М. Ісаковскїј

Оз некор кусны мѡвпјас тенад тан!
Вом дорјас пѡдсаѡс. Но сылан горјас
Оз дугѡд соловеј, оз лапкаммыны шорјас,
Оз бырны сыланкывјас, Сулејман!

Мыј сывлін те ас сѡлѡм пыщса страгтѡн,
Со пѡрјѡ збылмасны. І пуксас вѡвтѡм шуд
Став му вылын, кѡн тенад ыжыд труд
Пленїтїс сѡлѡмјас певучеј влагтѡн.

Гергеј Васїлјев

Комїѡдїс Іван Ваѡ.

СТАЉИН

Став ловја вожд јоткигтыр,
Туј индџ партијаным пыр,
Јон војтыр мунџ, вын оз быр,
Те налџн знамја, Стаљин.

Став ужалыгылы, кыџи свет,
Те џзјан, пемыд ез вџв мед,
І нуан кџни шог оз пет,
Кџн сџмын долыд, Стаљин.

І колџ во, і мџд, і дас,
Те вијан мијанџс быд час
І ылыс аџзан јенежтас
Те, мијан мудрџ Стаљин.

Те врагџс бертлыны он муз,
Те чуждін тырпобџда луч,
Те слабјас кџџ сетін клуч
Выд оланіныс, Стаљин.

Став мувыв јџзлы тџдса те,
Быд славнџј ужлџн мастер те,
Гџл јџзлыс думсџ тџдін те,
Ме сыла тенџ, Стаљин.

Коміџдиџ Иван Вас.

НАРОДЈАС ДРУЖБА ЈЫЛЫГ

Зев шуда сыломон быд лун
Ми ыстам јортјаслы прівет,
І кымор јенеждо оз мун,
Оз вевтты тувсовја прівет.

Медміча плодјасон рік тыр
Ми вестын олом јурго пыр
І сылон мічлун содо пыр.
Советској мулы—бур прівет.

Јон дружба содо лун і вој
Став кыла јозлыс јито строј,
І ысто песна кыпыд, збој
Родимјој Сталинлы прівет.

Ас костын дружба ез вов кор
Ми таллім којін тропатор,
І пемыд војыс шувгіс нор
Пыр вевттыс шонділыс прівет.

Но мијан партијаным пыр
Шуд сето мијанлы рік тыр,
І шонди ошыныс оз быр,
Быд лун пыр мөдөдө прівет.

Коміодіс *Іван Вае.*

АС ЈЫЛЫГ ВІСТ

Мам вѳлі меѳн кынѳма, кор бат ѳекущѳм помкатѳг, вѳтліс сїѳс да гѳтрагїс мѳд вылѳ. Ме чужї даѳ ордын, гїдын. Бат поступокѳн скѳрмѳм рѳдвуж вештїсны сїѳс ме вылѳ: меным везїг мам јѳв вїдлыны сеттѳг, најѳ гартыштїсны менѳ рѳѳѳс рѳгѳжаѳ да шы-бытїсны бат ворота дорѳ. Тајї ѳбїдасањ і заводїтчїс менам олѳмѳј.

Суседка, кодлѳн секї чужї кулѳм кага, жалаѳза вердїс менѳ морѳснас, пон пїѳн ѳїмтѳмѳн. Сїзім арѳсѳѳ ме олї сы ордын. Сесса батѳ ѳтчїд азїс: ыжїд ѳетїнка сусед јѳрын — „Ба, да тајѳ-жѳ менам пїѳ.“ — і бостїс аслас сакљаѳ.

Сакљаыс вѳлі тырѳма челаѳѳн, јѳзѳс раѳејттѳм ічїњ ѳебїс меыс кукурузнѳј лепјошкајас, ме быдмї, кызі і чужї, гїдын, бујволкѳд орч-чѳн. гїнѳм ог помњїт сїѳ кад јывсыс, кујѳд дукуыс кынзі. Сесса батѳ вїсміс, јѳјміс. Быдса лунјасѳн сїѳ улычјас вылыс чукѳрталїс їзјас да ѳеблалїс јѳзыс, сїѳс озырлунѳн шуїс... друг ѳормїс, сїнјасыс вїжѳдїсны. Кулї батѳ, колї ічїњ кїѳ квајт челаѳ да јѳр пагта разѳѳѳм їз чукѳрјас...

Ог вермы вїставны ѳї ѳтї стѳч кад. Секї ез вѳвлї ташѳм кадјас. Став округ пагтаын мїјан сѳмын кык морт тѳдїсны грамота, да і сїѳ поштаса началњык да старшїна. Ме вѳлі, буракѳ, даскујїм арѳса ѳетїнкаѳн, кор мунї аслам аулыс. ѳербентын менѳ „вердїс-удїс“ озыр морт. Ме дѳѳѳрїтї сылыс кујїм верст куза вїноградњык, вїзі конушняјас, кералї пес, весалї јѳрсѳ. гѳл во батрачїтї ме тајѳ морт ордас, тѳв-њї гѳжѳм тѳдлытѳг. А кор мунї, артмїс, мыј бара ѳекытчѳ ачымѳс воштыны, і ѳепјасѳј менам важ мозыс тыртѳмѳс.

Секї ме бѳр локтї аслам аулѳ. Но Ашага-Стаљын батракјас пыр вѳліны унжык, мыјтѳм колѳ, і дыр кад чѳж меным ковмїс овны суседјаслы пѳѳењшщїнаѳн ужалѳмѳн. Ме вѳлі том. Сїѳ зев унїшїтєлњѳ, другјас корны пѳѳењшщїнаа уж суседјаслыс. Вїставлїсны јѳз бытѳѳ ѳеылын, Ганджаын, англїчанајас арендујтѳны царлыс му, кѳнї перјѳны кущѳмкѳ вужјас. Сенї колѳны рабочѳјјас. І со мукѳд-јаскѳд щѳщ ме регыд мыстї мунї Ганджаѳ.

Кык во ме ужалї плантаціјајас вылын, олї щыг-њїсѳ пѳт, вїсї маларїјаѳн да, медбѳрын, выѳержїтњы вермытѳг, пышїї. Сїѳ вѳлї настојашщѳј леч. Ме ѳе сѳмын ѳїнѳм ег чѳж, но ѳѳшта ужјѳзѳ вѳј-харчевњаын, кѳнї вердїсны мїјанѳс мѳс сувјасѳн. Ганджаыс — ме і ачым ог помњїт кыз — вої Самаркандѳѳ. Сенї ме пырї чернорабочѳј-

өн депөө да ужалі некымын во дорвыв. Сесе во гөгөр ужалі кёрттуј стрөйтөм вылын да во дорыс дыржык Сыр-дарја вомён пос стрөйтөм вылын.

Зев уна аңылі да төдмалі ме сіјө војасө. Ме төдмалі, мыј быдлаын вөлі өткоф сөкыд ужалыс мортлы, мыј теныд ассыд мунны некытчө, мыј гөл јөз і Сыр-дарјаын і Ашага-Сталын өткода шудтөмс. Секи кыскыны кутіс гортө... Но сөмөј коліс еша.

Ме сібді Бакуө да муртса вермі устроитчыны нефтанөј промыслјас вылө. Ужалі сени кык во гөгөр. Олі ме зев скромнөја. І коркыз мырдөн сорөн чөжсыштіс менам мыкө мында сөм, вөлөмкө, ме комын арөса мужщина-нын, менам-нын тош петөма і ме пөрыма-нын. Колө овмөдчыны семјаөн. Тајө вөлі зев сөкыд тор. Но меным удајччіс медвоңаыс олөмын. Аулын ме аңі круглөј сірөтабс— беднак-објежщікыс нылөс. Міјанөс веңчајтисны і ме век кежлө овмөдчі аулө.

Аслам кіјасөн, гөтыркөд өтлаын, мі вөчим қоланік сакла. Егө пөттөң сојлөј, егө пөттөң уңлөј, лөсөдім градјөр. Јөрнымөс вііс гөтыр, а ме сіјө каднас јөз ордын вунді шөбді.

Өтчыд ме локта вөлі гортө өбөдајтны. Өті улыч вылыс ме казалі, мыј чукөртчөмаөс уна јөз да шенңөм бостіс:

„Мыј-вө лоіс?“ Улыч шөрын пукалісны брөдітыс ашугјас (народнөј певецјас) кіјасас бубенјасөн да сылісны сыланкывјас соловеј јылыс, коді гажтөмчө шөндіыс. Ашугјаслы воңаныс шыблалісны езыс да ыргөн. Сулышті ме јөз дінас, кывзышті: „Чорт воңмі, өбө тајө-жө ставыс важөн кујлө менам сөлөм вылын. Енлө-жө, енлө.“

— Өд тајө менам кывјасыс—горөді ме.

— Кыс-нын теныд, коңөр,—вочавіісны меным.—Те ас вылад віңөдлы, тајө кывјасыс-өмөј лөсалөны тенад нырлы, соловеј те...

Гортө ме локті јанзімөн-сорөн.

„Соловеј јылыс вермас быдөн сывны“,— шуі ме гортын гөтырлы да, кіјасө бубен пыфді папаха бостөмөн, медвоңаыс олөмын куті течны стіхјас.

..Влюблен без памяти в цветы,
Не замечаешь разве ты
Страдания, муки нищеты
И плач, и стовы, соловей!..

Тајө менам медвоңа сыланкывјыс строчкајас, кодөс ме тазі те-чі сіјө-жө лун пом кежлө. Ме лыфді сіјөс другјаслы, но другјас езескыны:

— Сің-кө теч старшіна јылыс сыланкыв.

Менам другјас унжыкыс вөліны мујастөм отходнікјас.

Најө војасөн ветлөдлісны Бакуса нефтанөј промыслјас вылын і сөмын шочыніка воывлісны гөжөм кежлө аулө. Најө вөліны пөшті настојашщөј рабочөјјас.

— Мір,—віставлісны најө,—сіјө вескі, кодөс нарошнө қугөма төлк вывсыс. Те, віңөд, Сулејман, ен өшібітчы. Сіјө вескі вылас і лунын і војын ылөдлөны мі воксө наң кусөк вылө, аршін бјаң вылө, а мукөд дырјі і быдса олөм вылө. Ло смелжыкөн, прөверајт став гірајасө...

Ассым сыланкывјасөс ме велалі течны му вылын, ужалігөн. Рытын аулө локтігөн, ме щөкыда өтвывтчылі другјас дінө да туј куца повтөрајтлі сіјөс, мыј сочивајтсіс луннас. Ме весіг ег каңав,

кыңи менсым сыланкывјасос кутисны сывны аулын. Менам выл делёй вёлёма сөкыдөн да зев неспокојнөјөн.

Кың-кө, клуч дорын шојчгён, ме сыли сыланкыв царскөј судђајас жылыс. Менсым сыланкывјос кылыс мулла тувкнѳтис беддөн менам морөсө да кутис горзыны:

— Көн сїјө вөвлёма, медем голодраецјас велөдисны царскөј судђајасос? Те! Паршівөј бөж! Тенад делө кыссыны бөрын, а мөвпавны те вөсна, слава богу, поручитөма гөлөвалы.

Тажө сотис менө.

— Бөж вылын-өмөј быдмөны тащөм кїјас?—горөди ме, муллаос кватитөмөн да роңык вестө сїјос кыпөдөмөн. Менам јортјас серөктисны... Мулла келдөдис да котөртис аулө. Мела локтис старшина. Менө нуисны канцеларијаө, допроситисны да көсјисны пуксөдны турмаө. Но локтисны другјас. Најө кланѳтисны коран вылын, мыј Сулејман ез скөрлунла петкөдлы аслас кїјаслыс вынсө. Менө лөзисны, вывти чорыда өлөдөмөн, медем некор сесга ег теч ме „најт“ сыланкывјас.

Но поет чөвовны оз вермы. Ребны мїрыс, вїңны аслыс ассыс сөлөмсө сылы оз удајчы.

Өтчыд ме ордө локтисны сөмын на Бакуыс воөм менам важ прїјателјас. Најө меным вїсталисны шөгөдан исторїја. Нефтанөј промыслјас вылын вөли рабочөјјаслөн забастовка, но сїјө помасис неудачнөја, і менсым другјасос вөтлисны, кың зачїншїкјасос. Забастовка јывгыс ме течї сыланкыв.

Тази случајсан случајө ме течали сыланкывјас, сы моз, кыңи пөс, сотан сојан нөжјөнїк ылалөны поснї кусөкјасөн...

Колїс во вїт. І со кыла ме өтчыд тулысын, мыј царөс чөвтисны, мыј ставөн өнї өткофөс, мыј воїс свобода. Колїсны төлысјас, вїзөдла гөгөрбок,—ставыс важыс. „Кущөм-нө тајө свобода,—мөвпала ме.—Судјасын важ мозыс пукалөны сїјө-жө судђајас, аулса озырјас важ мозыс ыжыдалөны мїјан вылын.“ А сесга бергавны кутис кадыс. То англїчанајас, то деңкїнецјас, то бїчераховецјас,—кодї најос корїс?

Секї ме ег-на төд болшевикјас жылыс. Ме мөвпалї уна. Менам сакла дортї ветлїсны јөз да корїсны менсым сөвет. Но ме ег пыр термаслы вочакывјөн. Ме төдї—кыв абу кок: кывјөн жөмдөмөн, щөкыда қолан му вылө кујлыны, он вермы кыпөдчыны.

Өтчыд Касум-Кентө локтисны интервентјас да өшөдїсны менсым кујим сугедөс. Мыјыс? Вөлөмкө, најө вөлөмаөс болшевикјасөн да локтөны Бакуыс мїјанлы отсөг вылө...

„Огө,—мөвпышти ме,—муыс мїјан, гөрајасыс мїјан, а јөзыс, кодјасос вїалөны, өд мїјан-жө... Мыј-нө тајө тащөмыс? Сїң-кө, болшевикјас—сїјө мї асным, а бокөвөј јөз танї көзајнїчајтөны“.

Сїјө-жө лунө улыч вылын паныдагїс меным менам вөвлөм көзајн.

— Сулејман,—шуїс сїјө,—мыјла те ег теч сыланкыв Казїмбеј чест куға, алы вїңан сїјос болшевикјаслы?

Ме нїнөм ег шу.

— Тајө мїрыс—көлеса,—содтїс көзајн,—пыр бергалө...

— Оз вескыда бергав,—орөдї ме сїјос.

— Сулав, сулав, оз-ө вөзјыс-нїн тенад шөјаыд крук вылө.

— Оз—вочавіці ме.—Крукыд радејтө гог, а менам шөјаој ставнас гаџасыг.

Сіјө лунас менам вірын өтік војт сорнітны кутіс большевістскөја. Ме ег кут мешајтны сылы, ме сеті сылы вөла. Сылөн гөлөсыс лоі рөднөјөн.

Гіжіс *Еффенді Капіјев*

Москва, апрел 1936 во.

Коміодіс *Іван Ваг.*

ТОМ ГІЖЫСІАСЛЫ

Літэратура вермас лоны тōдчанаōн сōмын секі, кор сы бердын кутасны ужавны уна со морт. Медса-нын мїжан том комї літэратура, кодї чужї сōмын Октабрскōй социалїстїчeskōй револуцїя бōрын, вермас сетны тōдчана прїзведенїеїас, петкōдлыны сōветскōй јōзлыс гырыс вермōмїассō сōмын секі, кор літэратура лōсōдōм вылō лōб котыртōма массаōс.

Буржуазнōй нацїоналїстїас, кодїас дыр вредїтїсны комї літэратураын, зїкōз тупкылїсны сетчō туїсō выл том гїжысїаслы. Чукōр-мōма „Ударнїк“ архївын уна некор вїдлавтōм гїжōдїас.

Тажō гїжōдїас сертї поғō гōгōрвоны, мыї унаōн зев сōлōмсаң кутчыслōмаōс літэратура ужō. Емōс на пїын, і сещōм јōз, кодїас бнї-нїн вермōны сетны бура шогмана гїжōдїас.

Тажō номерын „Ударнїк“ леғō, кыт сурō лōсōдыштōм бōрын, гїжны бостчысїаслыс буржык кывбурїас. Домашкїн јорт тан аслас моїдкывнас—„Авїа пї да Гундырїас“—петкōдлō, мыї сїїō тōдō кывбур течан технїка да вермō-нїн ужавны гырыс темаїас вылын, кōтескō тајō моїдкылас емōс тōдчана тырмытōмторїас, мукōдлатї выв-тї упростїтōма, тōдчō термасōм. Јортїас Јелфїмов, Олōш Сїм да Прошїн кужōмаōс поснїїк кывбурїасōн петкōдлыны выл олōмлыс ужсō да гажсō. Уналōн гїжōм оз-на артмы. Но налы колō сетны отсōг велōдчōмын. Бурещ тајō могсō і пунктō „Ударнїк“ гїжны бостчысїаслы журналын торїа јукōд лōсōдōмōн.

Унаōн зїлōны течны кывбурїас, но унаōн на пїыс зев омōла гōгōрвоōны кывбур течас јылыс. Бōрїа кадын кывбурїас течōмын ем уна стїл, но ставныслōн налōн подулыс—классїчeskōй стїл. Сїїōс колō бура тōдмавны быдōнлы, кодї кōсїō гїжны кывбурїас. Літэратуралыс теорїа, гїжан технїка велōдтōг бур гїжōд оз артмы. Літэратура уж вылын, кызї і быд уж вылын, јона колō велōдчōм. Уналōн, гїжны бостчысїаслōн, кывбурїасас со кушōм тырмытōм-торїас.

Кыз сурō вежласōны ударнōй да ударенїетōм слогїас.

Гортланō Сашкōд мōдōдчїм
Томїōзкōд-жō мї.
І гудōк менам јукїōдлїс..

Ударнōй да ударенїетōм слогїас вежласōны быд строкаын аслыс ногōн. Весїг бтї-бтї строкаыс та сертї абу бтї нога. Сы вōсна ударенїеїас паныдасōны вїччыстōг да лыддїгōн пыр наїїасō крукас-лан, артмō, мыї гїжōд абу кывбур сама.

Сек, мыјѳн азга тенѳ ме,
Син воыг муса вужѳр бырѳ,
Но сѳмын панан сылѳм те—
Бѳр сѳјѳн вежѳр менам тырѳ.

Тани ударенѳјеяс мунѳны пыр ѳтмоза.

Сы вѳсна лыдѳыны кокны, артмѳ гармонѳчнѳја. Поыѳ, ѳерт, гѳж-
ны, кыѳ шусѳ, „свободнѳј стѳлѳн“, но мед оз ло гѳжѳма кыѳ веска-
лѳ, сен колѳ артавны зев унатор.

Кывбурлыг размер лѳсѳдѳгѳн унаѳн оз артавны сѳјѳ, мыј коми
кылын ударенѳје пыр воѳ медвоыга слог вылѳ. Размер сам серѳтѳ-кѳ
ударенѳје воас кыв шѳрса да бѳрса слог вылѳ,—сѳјѳ зев омѳл,
кывсѳ лоѳ торкѳма.

Унаѳн оз гѳгѳрвоны рѳфма. Чајтѳны, мыј кывјас рѳфмујтѳны,
бѳрја шыпасјасыс-кѳ ѳткоѳѳс. А сѳјѳ абу сѳз. Колѳ мед рѳфмујтѳис-
ны, вѳліны ѳткоѳ шыаѳс бѳрја *ударенѳјеа* слогјасыс. Сѳз кывјас,—
вѳліс—чајтліс—оз сетны рѳфма, кѳт бѳрја слогыс кыкнаныслѳн ѳт-
коѳ—*ліс*, а кывјас—*вѳліс—тѳлыс*—бѳрја слогјасыс кѳт абу зѳк ѳт-
коѳѳс, рѳфмујтѳѳны сы вѳсна, мыј ударенѳјеа слогјасыс кылѳны
ѳтмоза.

Гѳжны колѳ бостчыны іѳѳтжык темајассаѳ. Мукѳд, некѳр гѳж-
лывтѳг, вескыда кутчысѳны зев гырыг темајасѳ, гѳжѳны кывбурѳн
быдса кнѳга тырмѳн, да артмѳны, ѳерт, јона жеб гѳжѳдјас. Сешѳм
темајас кывбура гѳжѳдјасын поыѳ бостны сѳмын сек, кор лѳсѳдан
аслыд бур гѳжан техника.

ѳлѳш сѳм

Т О М Л У Н

Вај кѳтѳ, јорт! Те некытѳѳ он мун?
Со вѳзѳд, вѳзѳд сералѳ кыѳ карыс,
Тан ѳшѳн востѳмѳн щѳщ вѳтліс ун
да щѳщ мем талун бытѳѳ ѳкмыс арѳс.

*

* *

Шондѳ кыптѳмѳн щѳщ пырѳс гор,
Тѳв ру ѳвтѳ гажа сылан кылѳн.
Кѳт менам јурѳј ѳеуна і зор,
А чајта мунас меным галстук пѳлѳн.

*

* *

Ме сувта воыас, кодѳ кутѳ флаг,
І кѳс лепта ѳумјалѳмѳн паныд,

Те візод, жортō, ме чєлад код-жō том
I. мунны накōд котōрōн ог јанды.

Ме чајта пōрыслуныд оз і во
Кор јōзыс мунō тувсов ыжыд ваџн.
I секі міјан шоггыны оз ков,
Кор арлыд петас сїзім даc вїт сажō.

С. ЈЕЛФІМОВ

ВЫЛЬ МІР

Азза ме—гōгōрын вежōдō вōр,
Азза ме—паскыдōс мујас...
Му вылын паскалō тракторлōн гор,
Керјасōн тыр візыв јујас.

Кытōні вōрыс сулалō щем,
Сетōні гымалōм кылō:
Кытчō ез тувчывлы мортлōн кок нем,
Вōчō јōз кар сетчō вылōс.

Азза ме сїкт, азза щōщ кар,—
Быдлаын олōмыс пуō.
Јенежын шондїыс җрдалō јар,
Југыдсō којалō муō.

Кыті ез пїстлыны ветлыны јōз,
ōні сен паскыд канал.
Кытчō ез волывлы весїгтō җвер
ōні сен волсасō шпал.

Азза ме—быдмō выль нем,
Кыпалō вылō і вылō.
Быдтор җїк тырмымōн ем,
Кыла ме гажаа сылōм.

С. ЈЕЛФІМОВ

ДОЛЫДЛУН ТЫР

Сōлōмōј долыдōн тыр талун бара,
Кыҗї-нō тајō кад сєсса он сыв?—
Кытчō кōт вїзōдлы, сїктō і карō,
Мїчаō пастасō кар і ыбвыв.

Ыбвывти мунигөн синад он сузсы,
Кызи-тај лоз море вералд му.
Трактор комбайнд сеи оз бара зугсы,
Вундиг моз гылдд мешкд су.

Рытјасын Ежва кыр томјоздн тырд.
Сиктјассан гудоклдн паскалд гор.
Гажтдмлун сиктјасыс важдн-нин быри,
Клубын кино да спектакл ем кдт кор.

Кыв серти торјалдм бирдма важдн.
Ставыс чој-вокјас, ставыс пи-нив.
Став кыла јбз олд отувја гаждн,
Кызи-нд тајд кад сесса он сыв.

А. ПРОШЕВ

ТУВСОВ ЛУНО

Кыскд пдлтыштд лун тдв,
Шонди јенеж шдрын.
Кыщдн кызи кдлач кдв,
Ворсам ми ва дорын.

Кыкдн пыщдны зев чожа,
Ндшта ддјд вдтчд мач,
Миша кеж те мдд туј вожд,—
Аззан мачыс локтд скач.

Кылд кднкд лечыд гдлдс.
Гудок содтд сылыс гор.
Јургд сылдм уна пдлдс,
Кылд уна тувсов шор.

АВЈА ПІ dA ГУНдыРЈАС

Мојд

Ылын-ылын, море шөрын
 Вөлі ыжыд ді
 Гожом жар сен, көңыд төлын—
 Асныд кывлід ті.
 Оліс сөкыда јөз сені,
 Лычкіс најөс шог.
 Јөзөс нартітіс пыр сені
 Ыжыд гундыр лок.

Сөмын сені коркө чужіс
 Јөзлөн Авја Пі.
 Быдтор вөчны сіјө кужіс,
 Сөлөм вөлі—бі.
 Быдміс сіјө часыс-часө,
 Лысер вөлі јон;
 Суғө вөлі мусө, васө—
 Суг зев вөлі зон.
 Кывліс сіјө: көнкө чона
 Ылі муын Пөль
 Овліс. Вөлөм сылы дона—
 Кодлөн олөм гөль.
 Ыжыд вежөра зев Поллөн
 Вөлі зарні јур,
 Нем чөж велөдөма гөлөс
 Корсны олөм бур.
 Лыддіс, төдмаліс сы јылыс
 јөзлөн Авја Пі.
 Сөсса гөлөс сылөн кыліс:
 — „Бур јөз, кывзөј ті.
 Панам Гундыркөд ког, војтыр,
 Вынным міјан ем“.
 Јөзлөн палаліс сек ојбыр,
 Сувтіс помтөм, щем.
 Отув кыптіс Гундыр паныд
 Мырсыс војтыр збој.
 Вірөн тырі мулөн баныс,—
 Ыжыд пансіс бој.
 Гундыр јөзөс чушкіс локыс,
 Помтөг резіс јад,
 Но ез отсав сылы локыс
 Вынтөм лоі гад.
 Көт і посні Гундыр чукөр
 сөрјіс сіјөс пыр,

Киссѳм ватѳ он-нын чукѳрт—
Гундыр ез ов дыр.

Паскыд горша Гундыр куліс,
Јѳзѳс он-нын сој.
Віра бојна шѳрын кујліс
Сылѳн вынтѳм шој.

Сѳмын тышыс ез-на помас,
Узны оз-на поѳ:

Врагыд ез-на пазав помѳз,—
Кокныа он бост.

Регыд мысѳті тѳвру вајіс
Јуѳр вывті лок:

Сізім јура, море сајыс,
Локтѳ Гундыр вок.

Авја Пыд аслас јѳзкѳд
Наыс, ѳерт, ез пов.

Тышѳ петіс—топыд радыс—
Сылѳн уклад полк.

Сылѳн јортјас вѳлі помтѳм,
Ставыс бурыс-бур.
Враглѳн самыс кѳѳ—і понлѳн,
Регыдѳн оз пур.

Вылыс кыптіс, пансіс бара
Вѳвлытѳм-на кос;
Гѳрд плаг јѳзлѳн дѳвгѳ јара,
Ломзѳ біыс пѳс.

Гундыр бостіс кышѳ дісѳ,
Паскѳдіс-нын вом.
Јадкѳд вомсыс којѳ бісѳ,
Кытчѳ тувччас—шом.

Уклад полкыс сылы паныд
Сувтіс, кызі кѳрт,
Шуіс: „Пуктам пом теѳ тані,
Туј он аззы бѳр“.

Шуіс—лыјіс змејлы јурас:
Сылѳн јурлы—пас.
„Відчыс, теныд нѳшта сурас,—
Шашка-на щѳщ дас“.

Секі војтыр ѳтвыв сѳтіс,—
Гѳгылтчіс мѳд јур;
Тажѳ јурнас щѳщ-жѳ тутіс
Гундырлѳн куз сур.

Мѳдыс сѳтіс,—бара тутіс
Змејлѳн којмѳд јур.
Сек-нын сіјѳ отсѳг коріс,—
Отсѳгыс ез сур.

Сесса тора гымгіс пушка,—
Бара усіс јур;
Лыбліс бі моз лечыд шашка,—
Усіс, ѳерт, ез дур.

Сесса, кор-нын муѳ усі
Квајтѳд Гундыр плеш,
Пышјіс Гундыр гортас суса,

Вөчiс jөзлы теш.
Тағи мынiс Гундыр рөдыс
Ужалыс бур jөз.
Шондi улын jөзыс радөс,
Jенеж мiча, лөз.
Көт i Гундыр чукөр журын
Олө пеж лок дум,
Ужалыс jөз море jирө
Наjөс сујас зум.

Колiс сыган уна војас,
Уна гожөм, төв
Jөзыс бурдөдiсны дојјас—
Шог оз овлы здук.

Авја Пыс көт i кулi
Колi сылөн jорт;
Воғө jөзөс гөрд плаг улын
Нуө мудрөj Морт.
Воғға кiссөм, сотчөм дiыд
Өнi абу важ:
Карын, сiктын, вөрјас пiын
Jургө помтөм гаж.

Луныс-луно, часыс-часө
Кыптө сiкт i кар.
Тулыс воғжык вөтлө васө,
Озыр наһөн ар.

Пөрыс jөзлөн важ шог сылi,
Том морт важ оз төд,
Колiс сiјө ылө-ылө,
Кығи мiстөм вөт.

Ем му вылын, море шөрын
Ыжыд, паскыд dи.
Гожөм бур сен, лөгыд төлын,—
Ағныд төдад тi.

Вөльнөj олөм коллө сенi
Вөльнөj уна jөз;
Быд бур тырмө налы сенi,
Jенежыс пыр лөз.

ЈУРИДАЛЫГ

	Листбок
Сѡветскѡј култура—народјаслѡн култура	3
М. Шестаков. Разведка бѡрын (<i>вiет</i>)	8
М. Шолохов. Ѓихiј фон (нѡлѡд кнiгаыг отрывок)	15
А. Размыслов. Паскыд јенежыс (кывбур) ¹	23
СУЉЕЈМАН СТАЉСКИЈ	24
Народнѡј поетлы	24
Сулејман Стаљскиј. Сталин	26
„ Народјас дружба јылыг	27
„ Ас јылыг вiет	28
Ѓижны бостчысјаслѡн јукѡд	
Том гiжысјаслы	32
Ќлѡш Сiм. Томлун (<i>кывбур</i>)	33
С. Јелфiмов. Выл мiр (<i>кывбур</i>)	34
„ долыдлун тыр (<i>кывбур</i>)	—
А. Прошев. Тувсов лунѡ (<i>кывбур</i>)	35
Сомашкин. Авја Пi да гундырјас (<i>мојд</i>)	36

Ц. 1938

№ 13

Вр. отв. редактора Н. Надеева.

Техн. редактор М. Шестаков.

Обложка худ. В. Полякова.

Главлит № 4. Заказ № 2691. Стат. формат бумаги 62×94, 1/16. 3,5 печ. листа.
52.000 зн. в п. л. Тираж 1000 экз. Сдано в набор 19/IX-37 г. Подписано к печати 27/XII-37 г.

Типография УМТ, Коми АССР, гор. Сыктывкар, Дом печати.

ОПЕЧАТКАЈАС

Листбок	строка	печатајтџма	колџ лыффыны
3	увсањ 8	налџнко ласјасыс	налџн коласјасыс
32	увсањ 20	Прошџн	Прошев

Ц. 1938

Вр. отв. редактора Н. Надеева.

№ 13

Техн. редактор М. Шестаков.

И. Д.

Обложка худ. В. Полякова.

Главлит № 4. Заказ № 2691. Стат. формат бумаги 62×94, 1/16. 3,5 печ. листа.
52.000 зн. в п. л. Тираж 1000 экз. Сдано в набор 19/IX-37 г. Подписано к печати 27/XII-37 г.

Типография УМТ, Кооп. АССР, гор. Сиктивкар, Дом печати.

Y. 10. 11. 12. 13.

донос 1 ш. 50 ур

430

